

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Diplomová práce

Bc. Luboš Kolář

Větný zápor ve španělštině a v katalánštině

Clause negation in Spanish and in Catalan

Chtěl bych poděkovat prof. PhDr. Petru Čermákovi, Ph.D. za odborné vedení práce a cenné rady při zpracování této diplomové práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 27. ledna 2024

.....

Luboš Kolář

Abstrakt (česky)

Tématem této diplomové práce je větný zápor ve španělštině a v katalánštině. Naším cílem je porovnat fungování tohoto jevu v obou systémech. V teoretické rovině jsme za tímto účelem využili negační typologie diskurzové funkční gramatiky, v rovině praktické poté jazykové korpusy, zejména *InterCorp*, *Araneum Hispanicum Maius* a *Corpes XXI*. Analýzy ukázaly rozdíly ve fungování větné negace, a to zejména z morfosyntaktického hlediska. Byly odhaleny též funkční rozdíly. V analýzách byla též zjištěna diafasická variantnost katalánštiny co se týče formálních prostředků pro vyjádření negace.

Klíčová slova: negace, španělština, katalánština, korpus, syntax

Abstract (in English)

The topic of this thesis is the clause negation in Spanish and in Catalan. Our aim is to compare the functioning of this phenomenon in both systems. To this end, we have used the negational typology of the Discourse Functional Grammar at the theoretical level, and then, at the practical level, linguistic corpora, in particular *InterCorp*, *Araneum Hispanicum Maius* and *Corpes XXI*. The analyses showed differences in the functioning of clause negation, especially from a morphosyntactic point of view. Functional differences were also revealed. The analyses also showed a diaphasic variation in Catalan in terms of the formal means of expressing clause negation.

Key words: negation, Spanish, Catalan, corpus, syntax

Obsah

Abstrakt (česky)	4
Abstract (in English)	4
1. Teoretická část: úvod, cíle práce, metodologie	9
2. Obecný úvod k záporu: definice, základní dělení	10
2.1 Větný zápor	10
2.2 Členský zápor	11
2.3 Lexikální zápor	11
2.4 Závěr k obecnému úvodu k záporu	12
3. Větný zápor v tradičním pojetí: základní problémy a pojmy	13
3.1 Polarita záporu, negativně polární výrazy, záporové aktivátory	13
3.2 Záporová shoda	15
3.3 Větný zápor v diachronii: Jespersenův cyklus	15
3.4 K větnému záporu v románských jazycích obecně	16
3.5 Negace z pohledu logiky a filozofie	18
3.6 Závěr k obecným pojmům k větnému záporu	19
4. Diskursová funkční gramatika: úvod	21
4.1 Stručná charakteristika struktury diskursové funkční gramatiky	21
4.3 Interpersonální úroveň a její vrstvy	23
4.4 Reprezentační úroveň a její vrstvy	24
4.5 Morfosyntaktická úroveň a její vrstvy	25
4.6 Fonologická úroveň a její vrstvy	26
5. Zápor v diskursové funkční gramatice	27
5.1 Zápor na reprezentační úrovni	27
5.1.1 Negace propozičního obsahu (nesouhlas, angl. <i>disagreement</i>)	27
5.1.2 Negace epizody (ko-negace, angl. <i>co-negation</i>)	27
5.1.3 Negace stavu věcí (angl. <i>non-occurrence</i>)	28
5.1.4 Negace lexikální vlastnosti (angl. <i>local negation</i>)	28
5.1.5 Negace derivační (angl. <i>antonyms</i>)	28
5.1.6 Nulová kvantifikace (angl. <i>zero-quantification</i>)	29
5.2 Zápor na interpersonální úrovni	29
5.2.1 Odmítnutí (angl. <i>rejection</i>)	29
5.2.2 Popření (angl. <i>denial</i>)	30

5.2.3 Metajazyková negace (angl. <i>metalinguistic negation</i>).....	30
5.3 Závěr k záporu v diskursové funkční gramatice	31
6. Funkční pohled na španělskou a katalánskou negaci	32
6.1 Zápor na reprezentační úrovni.....	32
6.1.1 Negace propozičního obsahu ve španělštině	32
6.1.2 Negace propozičního obsahu v katalánštině	32
6.1.3 Negace epizody ve španělštině.....	33
6.1.4 Negace epizody v katalánštině	33
6.1.5 Negace stavu věcí ve španělštině	34
6.1.6 Negace stavu věci v katalánštině.....	35
6.1.7 Nulová kvantifikace ve španělštině	35
6.1.7.1 Syntaktické požadavky pro nulovou kvantifikaci ve španělštině.....	38
6.1.8 Nulová kvantifikace v katalánštině	40
6.1.8.1 Syntaktické požadavky pro nulovou kvantifikaci v katalánštině	41
6.2 Zápor na interpersonální úrovni	43
6.2.1 Popření ve španělštině a v katalánštině	43
6.2.2 Metajazyková negace ve španělštině.....	43
6.2.3 Metajazyková negace v katalánštině	44
6.3 Závěr k funkční typologii negace ve španělštině a v katalánštině	44
7. Další syntaktické dopady negace	47
7.1 Katalánské <i>gaire</i> a <i>pus</i>	47
7.2 Kongruenční subjunktiv	48
7.3 Závěr.....	49
8. Expletivní negace: obecná charakteristika	50
8.1 Expletivní negace ve španělštině a v katalánštině.....	50
9. Závěr k teoretické části	54
10. Praktická část.....	55
10.1 Případová studie 1: Španělské ekvivalenty katalánského <i>pas</i>	56
10.1.1 Závěr ke španělským ekvivalentům katalánského <i>pas</i>	59
10.2 Případová studie 2: Katalánské ekvivalenty španělského <i>alguno</i> v postpozici.....	60
10.2.1 Závěr ke katalánským ekvivalentům španělského <i>alguno</i> v postpozici.....	63
10.3 Případová studie 3: Elize <i>no</i> v antepozici k verbu v koexistenci se záporným slovem v katalánštině (a ve španělštině).....	65
10.3.1 Závěr k elizi <i>no</i> v antepozici k verbu	68

10.4 Případová studie 4: Expletivní negace v komparativních konstrukcích.....	70
10.4.1 Závěr k expletivní negaci v komparativních konstrukcích	72
10.5 Případová studie 5: Distribuce <i>molt</i> a <i>gaire</i> po znegovaném predikátu v katalánštině....	73
10.5.1 Závěr k distribuci <i>molt</i> a <i>gaire</i> po znegovaném predikátu v katalánštině.....	75
11. Závěr.....	77
Résumé	80
Resumen	82
Resum.....	84
Seznam tabulek	86
Použitá literatura	87
Internetové zdroje.....	89

1. Teoretická část: úvod, cíle práce, metodologie

Tato práce se zabývá záporům ve španělštině a v katalánštině. Naše pozornost se bude primárně zaměřovat na zápor větný, avšak okrajově pro úplnost zmíníme rovněž ostatní tradičně vydělované druhy záporu.

V první části práce bude naším cílem představit zápor (zejména zápor větný) z obecného hlediska, přičemž vyložíme tradiční pojmy, které se v kontextu větného záporu užívají. Rovněž bude cílem této práce nastínit problematiku záporu z různých úhlů pohledu, zejména se bude jednat o téma větného záporu v diachronii, kde si představíme stěžejní pojem spojený s větným záporem, a to Jespersenův cyklus. Dále se zmíníme o větné negaci v románských jazycích obecně, kde se budeme zabývat otázkou, jaké místo v této typologické škále zaujímají španělština s katalánštinou. Pro úplnost se pokusíme též nastínit problematiku záporu z pohledu logiky a filosofie jazyka, kterou se však nebudeme zabírat nikterak zevrubně: naším cílem bude poskytnout pouze hrubý nástin této problematiky.

Stěžejní částí teoretické části bude naše snaha o aplikování typologie negace z pohledu diskursově funkční gramatiky. Za tímto účelem vyložíme ve zjednodušené a zkrácené podobě obecnou teorii diskursově funkční gramatiky a typologie negace, kterou tato lingvistická teorie nabízí. Tuto teorii jsme zvolili, protože umožňuje v rámci negace odhalovat více funkčních rozdílů v různých užitích negace než tradičnější lingvistické teorie. Naším přínosem v této části tedy bude zejména aplikace této typologie, kterou autoři diskursově funkční gramatiky prezentují obecně podobě, na španělský a katalánský jazykový materiál. Za účelem ověření správnosti naší analýzy si vypomůžeme korpusovými daty.

V posledních kapitolách teoretické části se poté zaměříme na další dílčí témata, která pro tyto dva jazyky vyvstávají při analýze větné negace, a to konkrétně kongruenční subjunktiv, dále expletivní negace a v poslední řadě katalánské polární výrazy *gaire* a *pus* a jejich specifická v rámci katalánského systému z pohledu představované funkční typologie.

V praktické části se dále budeme zabírat dílčími problémy, které budeme zkoumat prostřednictvím korpusových analýz. Analýzy budou jak kontrastivní, tj. prováděné na paralelním korpusu, tak jednojazyčné, kde budeme poukazovat na specifické jevy v rámci jednoho ze dvou jazyků. Konkrétní specifika korpusových analýz představíme v úvodu do praktické části.

2. Obecný úvod k záporu: definice, základní dělení

Pojmem zápor (šp. *negación*, kat. *negació*) v jazyce rozumíme „syntakticko-sémantický proces operující na propozici, jímž se odmítá platnost vztahu mezi participujícími členy sémantické predikační relace” (MČ, 1987, s. 260). Jinými slovy se jedná o proces úpravy propoziční struktury, přičemž výsledkem této úpravy je propozice, jež vyjadřuje nepravost či non-realizaci propozicí vyjadřované skutečnosti. Vezmeme-li dvojici španělských vět, z nichž příklad 1a je propozicí kladnou a příklad 1b je propozicí zápornou, vidíme zřetelný rozdíl v jejich sémantické interpretaci. Příklad 1b jasně vyjadřuje opozici ke skutečnosti, kterou popisuje.

- 1a) Llueve. „Prší.“
1b) No llueve. „Neprší.“

Výsledná záporná věta je pak v kontradiktorickém vztahu ke svému kladnému protějšku, přičemž za nepříznačnou podobu věty považujeme její kladnou podobu (MČ, 1987, s. 260). V užším slova smyslu poté budeme chápat zápor jako soubor konkrétních postupů k utváření propozic obsahujících výše zmíněné odmítnutí platnosti. Zápor dále můžeme rozdělit na dva základní typy: mluvnický, který se dále dělí na větný a členský, a lexikální, n. slovní (Karlík et al., 2005, s. 548-550); oba vyložíme v následujících podkapitolách.

2.1 Větný zápor

Propozice obsahující větný zápor (šp. *negación oracional*, kat. *negació oracional*) je taková propozice, jež vyjadřuje rozpor mezi subjektem a predikátem nebo mezi realitou a jejím obsahem (López, 2000, s. 2563). Znamená to tedy, že zápor má platnost nad propozicí jako celkem, nikoliv pouze na její části. Příkladem větného záporu je právě výše již uvedená věta 1b.

- 1b) No llueve. „Neprší.“

Větný zápor je ve španělštině i v katalánštině nejčastěji vyjadřován záporným markátorem¹ *no* anteponovaným k verbu (Teresa Espinal, 2002, s. 2733; López, 2000, s. 2563),

---

¹ V souladu s Poletto (2016, s. 834) považujeme *no* za záporový markátor (angl. *negative marker*). Existují však i odlišné názory (Bosque a Gutiérrez-Rexach, 2009, s. 633), které *no* považují za adverbium, vzhledem ke skutečnosti, že se jedná o neohebné slovo. Vzhledem k sémantické i syntaktické povaze, kterou nepovažujeme za zcela adverbiální, preferujeme proto pojem záporný markátor.

nicméně existuje celá řada dalších prostředků, o kterých bude řeč v kapitole 3, věnované právě konstituentům větného záporu v těchto jazycích.

Tématem této práce bude zápor větný, pro úplnost však dále rámcově představíme i zbylé tradičně uváděné typy záporu (MČ, 1987, s. 263; López, 2000, s. 2566; Teresa Espinal, 2002, s. 2734).

2.2 Členský zápor

O členském záporu mluvíme (šp. *negación de constituyente*, kat. *negació de constituent*) v případě, že se netýká platnosti celého predikátu a pouze specifikuje určité omezení jeho platnosti (MČ, 1987, s. 265). Tak můžeme vyzorovat sémantický rozdíl mezi katalánskými větami 2a a 2b (příklady převzaty od Teresa Espinal, 2002, s. 2730, 2733, přeloženo autorem práce):

2a)	En Joan no canta.	„Joan nezpívá.“
2b)	Vindrà, però no de gust.	„Přijde, ale nerad.“

Příklad 2a obsahuje zápor větný, který působí na celou propozici a odmítá pravdivost sémantického obsahu této propozice jako celku. Příklad 2b však je případem záporu členského, který má platnost pouze na syntagma *de gust* a nemá tak záporný účinek na celou propozici, nýbrž pouze specifikuje její část.

Z výše uvedeného vyplývá, že z hlediska syntaktického rozdíl mezi záporem větným a členským spočívá v konkrétní syntaktické konfiguraci věty. Jak je patrné z příkladů 2a a 2b, ve větách se záporem větným (2a) se anteponuje záporný markátor vůči predikátu, zatímco ve větách se záporem členským (2b) se tento markátor anteponuje negovanému členu. Takto negovaným členem mohou být syntagmata nominální, předložková, kvantifikační, adjektivní či adverbialní (Teresa Espinal, 2002, s. 2733).

2.3 Lexikální zápor

Pokud je zápor vyjádřen jednotkami menšími než slova (tj. morfémy), mluvíme o záporu lexikálním, n. slovním (šp. *negación morfológica*, kat. *negació morfològica*). Ve španělštině i v katalánštině se tento jev týká především prefixů, které se anteponují negovanému slovu. Nejčastějšími prefixy pro španělštinu jsou *in-* (*incapaz*), *des-* (*deshacer*) a *a-* (*anormal*), pro katalánštinu poté rovněž *in-* (*incapaç*), *des-* (*desfer*) a *a-* (*anormal*) (López, 2000, s. 2565; Teresa Espinal, 2002, s.2734).

V obou jazycích existují další prefixy, opět shodné podoby v obou jazycích. Jsou jimi *anti-* (šp. i kat. *anticonstitucional*) a *contra-* (šp. i kat. *contraindicar*). Od výše zmíněných

základních prefixů se liší především svojí sémantickou povahou. Zatímco prefixy *in-*, *des-* a *a-* vyjadřují absenci vlastnosti vyjadřované kořenem slova, prefixy *anti-* a *contra-* vyjadřují opozici k ní (Rodríguez, 2009, s. 42-44).

Mimo jiné můžeme do lexikálního záporu zahrnout podle některých autorů (Poletto, 2016, s. 833) i slovesa, jejichž význam je již sám o sobě záporný, aniž by vnitřní struktura slovesa v sobě nesla záporný morfém (šp. *dudar*, kat. *dubtar* „pochybovat“).

2.4 Závěr k obecnému úvodu k záporu

V kapitole jsme stručně představili pojem záporu z lingvistického hlediska. Objasnili jsme problematiku definice záporu v rámci jazykového systému a vyložili jsme základní druhy záporu, které se v jazyce vyskytují, a to mluvnický a lexikální. V následujících kapitolách se zaměříme na zápor mluvnický (konkrétně mluvnický větný) a vyložíme na pozadí španělštiny a katalánštiny pojmy, které s tímto jevem souvisejí.

3. Větný zápor v tradičním pojetí: základní problémy a pojmy

Následující podkapitoly si kladou za cíl vyložit v obecných rysech pojmy, se kterými poté budeme pracovat v dalších kapitolách při popisu fungování větného záporu ve španělštině a v katalánštině. Zaměříme se též stručně na problematiku negace v diachronii a také nastíníme pozici španělštiny a katalánštiny v rámci románských jazyků v kontextu větné negace.

Veškeré příklady užívané v tomto oddílu jsou pouze ilustrační a budou probrány systematictěji až v pozdějších kapitolách, kde se již budeme zabírat konkrétním chováním větného záporu v obou jazycích.

3.1 Polarita záporu, negativně polární výrazy, záporové aktivátory

Polarita záporu (šp. *polaridad negativa*, kat. *polaritat negativa*) je jev v rámci propozice, v jehož důsledku je nezbytné použít v ní větného záporu, aby tato věta byla gramatická (Bosque, 1980, s. 19). Srovnajme v příkladu 3 španělskou větu (převzato z Bosque, 1980 s. 19-20):

3)   *(No) me llevas nunca al cine.

V takovéto konstrukci by se věta při vypuštění větného záporu stala agramatickou. Konkrétně v případě příkladu 3 je tato podmínka dána přítomností adverbia *nunca*, které patří mezi výrazy na záporu závislé. Jinými slovy jsou to takové elementy, které se vyskytují pouze v záporném prostředí (López, 1999, s. 2591) nebo v dosahu takové gramatické konstrukce, která umožňuje mít obdobné syntaktické dopady jako větná negace (Morant a Saldanya, 1987, s. 65). Souhrnně tyto konstrukce nazýváme záporovými aktivátory² (šp. *activadores negativos*, kat. *activadors negatius*). Vrátime-li se k příkladu 3, záporovým aktivátorem jde zde markátor *no*, který umožňuje přítomnost výrazu *nunca*.

V odborné literatuře (Dočekal, 2020, s. 15) jsou často tyto výrazy závislé na záporu rozdělovány na tzv. n-slova (*n-words*) a záporně polární výrazy³ (šp. *términos de polaridad negativa*, kat. *termes de polaritat negativa*). Obecně vzato jsou n-slova explicitně záporná zájmena a příslovce (např. čes. *nikdo*), zatímco pojem negativně polární výraz zahrnuje

---

² Bosque (1980) používá termín *inductores negativos*.

³ Termín, který volí *Nový encyklopedický slovník češtiny* (2017).

lexikální elementy s omezenou distribucí (musí se vyskytovat v dosahu větné negace), které neobsahují explicitní negaci (např. čes. *vůbec*) (Dočekal, 2020, s. 15).

Ohledně vzájemného vztahu těchto dvou skupin nepanuje konsensus (Dočekal, 2020, s. 15). Pro účely naší práce proto nebudeme mezi nimi rozlišovat a obě skupiny budeme nazývat negativně polárními výrazy.

Teorie o existenci a rozdělení negativně polární výrazů vůbec vykazují jisté problémy, na jejichž řešení nepanuje shoda. Kupříkladu Bosque (2009, s. 646-647) poukazuje na původní definici negativně polární výrazů, totiž že se vyskytují jen v záporném prostředí. Ve španělštině (i v katalánštině) však existuje celá řada velmi různorodých konstrukcí z hlediska sémantického, syntaktického a pragmatického, které fungují jako záporové aktivátory a umožňují výskyt na zápor citlivého výrazu. V příkladu 4 uvádíme sloveso *dudar*, které, ačkoliv samo o sobě neobsahuje explicitní negaci, funguje jako záporový aktivátor a umožňuje koexistenci s negativně polárním výrazem *nadie* (příklad převzat z Bosque, 1980, s. 26).

4) Dudo que se haya enterado nadie.

Linebarger (1980, 1987) zde v rámci snahy o vysvětlení tohoto jevu zavádí tzv. omezení okamžitého dosahu (ang. *immediate scope constraint*). Toto omezení ve svém důsledku umožňuje, aby v případě, že věta neobsahuje explicitní negaci, umožňovala užití negativně polárních výrazů. Musí však být dostatečně sémanticky či pragmaticky nabitá, tedy např. její implikatura již negaci explicitní obsahovat musí. Srovnajme příklad 5, kde *me sorprende* funguje jako záporový aktivátor pro negativně polární výraz *un céntimo* právě proto, že jeho implikatura, obsažená v příkladu 6, již negaci (markátor *no*) explicitně obsahuje (příklady převzaty z Bosque, 2009, s. 647).

5) Me sorprende muchísimo que haya dado un céntimo a la fundación.

6) Esperaba que no diera un céntimo.

Poměrně významnou podskupinou negativně polárních výrazů jsou tzv. *minimizéry* (šp. *minimizadores*, kat. *minimitzadors*). Jedná se o výrazy vyjadřující minimální množství, jako např. čes. (*ani*) *špetka*, šp. (*ni*) *un alma*, kat. *ni una engruna* (Déperez a Espinal, 2020, s. 407). Tyto elementy jsou poté pragmaticky interpretovány jako ekvivalenty n-slov, což je činí negativně polárními výrazy. Obdobnou pozici v systému mají tzv. *maximizéry* (šp.

maximizadores, kat. *maximitzadors*), které vyjadřují absurdně veliké množství, např. šp. *ni por todo el oro del mundo*, kat. *ni per tot l'or del món*.

3.2 Záporová shoda

Záporovou shodu (šp. *concordacia negativa*, kat. *concordança negativa*) můžeme definovat jako jev, při kterém se v propozici vyskytuje záporový markátor spolu se záporným slovem nebo minimizérem, přičemž tyto dva prvky společně tvoří součást jedné sémantické negace (Teresa Espinal, 2002, s. 2765). Pro analýzu vět s negací je toto především problémem logickým, jelikož z pohledu logického principu kompozicionality by mělo nastat vzájemné zrušení dvou záporů koexistujících v jedné propozici (Strachoňová, 2017). Skutečně existují případy, kdy může nastat vyrušení dvou negací, jako v níže uvedeném příkladu španělské věty (č. 7. převzato z López, 1999, s. 2573).

7) Ernesto no es una persona nada inteligente.

Ve větě č. 7 je konečná interpretace kladná. Vzniká tak litotes, a to v důsledku pozice záporného slova *nada*, které v antepozici k adjektivu funguje v rámci věty autonomně vůči predikátu, tudíž zde nedochází k záporové shodě se záporovým markátorem *no* (López, 1999, s. 2573).

3.3 Větný zápor v diachronii: Jespersenův cyklus

V rámci románských jazyků bývá u záporu z diachronního hlediska poukazováno na jev, pro který se ustálil v lingvistice název Jespersenův cyklus (podle dánského lingvisty Otty Jespersena). Jespersen ve svém díle *Negation in English and Other Languages* (1917, s. 6-7) vytyčuje tři fáze, ke kterým dochází ve vývoji větného záporu, přičemž tyto fáze se mohou cyklicky opakovat.

První fáze spočívá v užívání jediného záporového markátoru, užívaného ve všech kontextech. Jako jeden z příkladů používá Jespersen větný zápor ve staré francouzštině:

8) *Je ne dis.* „Neříkám.“

Ve druhé fázi dojde v důsledku fonetického (ztráta slovního přízvuku) a sémantického oslabení původního záporového markátoru k užívání posilujícího markátoru, který je zpočátku pouze emfatický, avšak postupně se stane důsledkem gramatikalizace nezbytným pro vyjádření větného záporu. Jako příklad uvádí současnou spisovnou francouzštinu:

9) *Je ne dis pas.* „Neříkám.“

Ve třetí fázi je poté původní záporový markátor oslaben natolik, že je eliminován a onen posilující markátor se poté přebírá roli primárního prostředku pro větný zápor. Příklad bychom našli v současné hovorové francouzštině:

10) *Je dis pas.* „Neříkám.“

Tento cyklus se poté může podle Jespersena teoreticky donekonečna opakovat.⁴

Co se týče jazyků, které jsou předmětem této práce, současná španělština se nachází v první fázi. Jinými slovy, ve španělštině tato cyklická proměna nikdy nezačala. Na počátku fáze druhé se poté nachází katalánština, především v oblasti centrálního Katalánska (IEC, 2019, s. 350), kde negace může být posílena markátorem *pas* v postpozici. Dialektálně můžeme však u katalánštiny pozorovat poměrně velkou různorodost. Na rozdíl od oblasti Katalánska varianty katalánštiny, kterými se mluví ve valencijské oblasti a na Baleárských ostrovech, markátor *pas* prakticky neznají (IEC, 2019, s. 350), tudíž v rámci Jespersenova cyklu by náležely do první fáze. Na druhou stranu katalánština užívaná v oblasti francouzského Roussillonu užívá markátor *pas* jako výlučný prostředek pro vyjadřování větného záporu, který zcela vytlačil původní *no* (Gómez, 2011, s. 299), čímž náleží do třetí fáze Jespersenova cyklu. K markátoru *pas* se ještě vrátíme v kapitole v kapitolách 6.1.2 a 10.1.

Neexistuje obecná shoda ohledně faktorů, které spouštějí tento proces (Poletto, 2016, s. 837). V poslední době je však stále více zpochybňována hlavní příčina tohoto cyklu, kterou formuloval Jespersen, a to fonetické oslabení původního záporového markátoru. Autoři jako Hoeksema (2009, s. 19) zdůrazňují skutečnost, že zápor je pro fungování jazyka nesmírně důležitým jevem, a tudíž nevidí pro redukci záporových markátorů žádný důvod. Poukazuje také na skutečnost, že ne každý případ Jespersenova cyklu nutně zahrnuje fonetickou redukci.⁵

3.4 K větnému záporu v románských jazycích obecně

V souladu se Zanuttini (1997, s. 3-6) můžeme románské jazyky obecně rozdělit do tří velkých skupin v souvislosti s fází výše popsaného Jespersenova cyklu, v níž se nacházejí. Hlavní kritérium tedy je, kolik záporových markátorů konkrétní jazyk vyžaduje, popř. kam je umísťuje vůči slovesu.

---

⁴ Toto dokládá Jespersen (1917, s. 9-11) na vývoji angličtiny, kde původní zápor typu *ic ne secge* „neříkám“ začal být posilován podpurným *not*. Z konstrukce typu *I ne seye not* byl poté eliminován původní markátor *ne*. Avšak konstrukce typu *I say not* začala být znovu pocíťována jako nedostatečně důrazná a byla posílena pomocným slovesem *do*: *I do not say*, která je v současné angličtině opět oslabována do podoby *I don't say*.

⁵ Autor uvádí případ řečtiny, studovaný autory Kiparsky a Condoravdi, 2006.

První skupinou jsou jazyky, které užívají jediný záporový markátor (pocházející z latinského záporového markátoru *NŌN*) umístěný před predikát. Můžeme sem zahrnout jazyky, jako je italština, španělština, katalánština, portugalština, rumunština, galicijština, centrální a severní italské dialekty⁶ a některé variety rétorománštiny. Jsou to tedy jazyky nacházející se v první fázi Jespersenova cyklu. Přebíráme od Zanuttini (1997, s. 4) příklad ze standardní italštiny, kde základní záporový markátor *non* stává v rámci větného záporu před predikátem.

11) Gianni non legge articoli di sintassi.

Zde je nutno dodat, jak bylo zmíněno v kapitole o Jespersenově cyklu, že katalánština funguje v tomto ohledu různě napříč dialekty. Zanuttini nebere v potaz variantu katalánštinu užívanou v Roussillonu.

Jazyky druhé skupiny provádějí větný zápor za spoluúčasti dvou záporových markátorů, jednoho preverbálního a jednoho postverbálního. Takto funguje zápor v současné spisovné francouzštině, jak již bylo popsáno v kapitole 3.4. Dále můžeme obdobné konstrukce nalézt v surmiranském dialektu rétorománštiny (příklad č. 12) a ve valonštině (Zanuttini, 1997, s. 5).

12) Igl bab na lavour-a betg.⁷
 ART otec NEG pracovat-PRS.3SG NEG
 „Otec nepracuje.“

Třetí skupinou jsou jazyky, které užívají pro větnou negaci záporový markátor postponovaný vůči slovesu. Jako příklad můžeme podle Zanuttini (1997, s. 4) uvést okcitanštinu, piedmonštinu, některé dialekty rétorománštiny⁸ a dialekt franko-provensálštiny užívaný v údolí d'Aoste v Itálii.⁹ Příkladem č. 13 je okciténská věta, kterou opět přejímáme od Zanuttini (1997, s. 4).

⁶ Výrazem *italský dialekt* v romanistice tradičně označujeme románské jazyky, které sice jsou příbuzné s italštinou, nicméně nejsou nutně jejími dialekty (Benincà et al., 2014, s. 2).

⁷ Postponovaný záporový markátor *betg*, který se spolupodílí na negaci predikátu (*lavoura*) s anteponovaným markátorem *na*. Původ markátoru *betg* je nejasný (Seimiya, 2020, s. 121).

⁸ Zejména jde o surselvský dialekt, který větnou negaci realizuje prostřednictvím postponedého markátoru *buc(a)* (cf. Ebnetter, 1994, s. 904).

⁹ Uvést zde můžeme i moderní hovorovou francouzštinu, jak poukazuje již Jespersen (1917).

- 13) Vól pas venir.
 chtít;PRS;3SG NEG přijít-INF
 „Nechce přijít.“

Jak je zřejmé, okcitanština se nachází ve třetí fázi Jespersenova cyklu, jelikož nahradila původní latinský záporový markátor *NŌN* novým markátorem *pas*. Nicméně v případě piedmonštiny došlo velmi pravděpodobně k pouhé změně slovosledu, původní latinský markátor *NŌN* nahrazen nebyl.

- 14) Maria a mang-ia nen.
 Marie SBJ¹⁰ jíst-PRS.3SG NEG
 „Marie nejí.“

Španělština s katalánštinou se tedy dají na tomto spektru umístit do první skupiny. Je zde však potřeba brát v potaz variantnost katalánštiny, v rámci níž bychom ji mohli v závislosti na konkrétní diatopické variantě umístit do všech 3 skupin, které Zanuttini vyděluje.

3.5 Negace z pohledu logiky a filozofie

Pro úplnost našeho výkladu se okrajově zmíníme též o negaci z pohledu logiky a filozofie jazyka, jelikož rovněž tam jí byla a je v odborné literatuře soustavně věnována pozornost.

Problematika negace z pohledu logiky nebývá ve srovnání s negací z pohledu lingvistiky zpravidla považována za problematický jev (Hintikka, 2002, s. 585). Z hlediska logického je negace obecně definována jako pouhé obrácení konceptu pravdivosti v koncept nepravdivosti, tak ji definuje Wittgenstein ve svém díle *Tractatus logico-philosophicus* z roku 1921 (apud Hintikka, 2002, s. 585).

Wittgenstein vidí jazykové výrazy jako pouhé obrazy reality, které jsou k naší dispozici pro různá využití (apud Horálek, 1967, s. 41-44). Jedním z těchto využití může být právě jeho negace. Výsledný obraz je tedy falsifikovatelný, zůstává však poté stejným obrazem, který pouze nabyl opačného *smyslu* (*Sinn*) (apud Hintikka, 2002, s. 585).

Dle formulace Dočekala a Hajičové (2017) je negovaná propozice *p* pravdivá, pokud je *p* nepravda a nepravdivá, pokud je *p* pravda. Ilustrovat toto můžeme na příkladu 15:

- 15) Petr není nemocný.

---

¹⁰ Ktikon reduplikující podmět věty (Marie).

Propozice p (*Petr je nemocný*) je znegována do výsledné podoby. Pokud p je nepravdivá, pak je znegovaná propozice (*Petr není nemocný*) pravdivá a naopak.

Obecným dělením negace v rámci logiky je rozlišení mezi negací vnější a vnitřní (Dočekal a Hajičová, 2017). Vezměme v potaz příklad 16, převzatý od Dočekala a Hajičové (2017):

16) Mnoho střel zasáhlo cíl.

Její znegovaná varianta *Mnoho střel nezasáhlo cíl* má dvojí možnou interpretaci, přičemž jednou z nich je skrze vnější negaci. Vnější negace je parafrázovatelná spojením *Není pravda, že...*, přičemž výsledná interpretace by byla pravdivá, i kdyby cíl nezasáhla ani jedna střela (Dočekal a Hajičová, 2017).

Naproti tomu vnitřní negaci můžeme parafrázovat spojením typu *O mnoha střelách není pravda, že zasáhly cíl*. Tato však implikuje, že střel, které cíl nezasáhly, musí být přinejmenším mnoho (Dočekal a Hajičová, 2017).

Carston (2002, cit. u Edgington, 2006, s. 790) dále např. v rámci logiky negace mluví v podobných situacích o tzv. dosahové dvojnásobnosti (*scope ambiguity*). Jako příklad můžeme uvést větu 17 (Edgington, 2006, s. 790).

17) Fred didn't scrub the potatoes with sand-paper in the bath-tub at midnight.

Negace v této větě má teoreticky vzato dosah na celou propozici, avšak naše pragmatická inference umožňuje dosah negace omezit na kontextově nejlogičtější možnou interpretaci (tj. pouze na „at midnight“). Interpretace je tedy možná pouze na základě sdílených informací a obeznámenosti účastníků konverzace s kontextem.

Tato kapitola si neklade za cíl podat vyčerpávající seznam témat, kterými se logika a filozofie v rámci negace zabývají, ale pouze podat jakýsi nástin problematiky i z jiného pohledu než lingvistického.

3.6 Závěr k obecným pojmům k větnému záporu

V předchozích podkapitolách jsme vyložili stěžejní pojmy spojené s větnou negací. Jde především o pojmy polarita záporu, negativně polární výrazy, záporové aktivátory a záporová shoda. Dalšími důležitými pojmy jsou poté minimalizéry a maximalizéry, kterým je v poslední době věnována v odborné literatuře stále větší pozornost (Déperez a Espinal, 2020, s. 407-425).

Nastínili jsme také problematiku negace v diachronním pohledu, především to, jak dochází v některých jazycích k cyklické obměně záporových markátorů jako důsledek gramatikalizace.

V předposlední podkapitole jsme poté představili typologii negace v románských jazycích tak, jak ji vymezuje Zanuttini (1997).

V rámci značné části této kapitole jsme se rovněž snažili poukázat na problém variantnosti katalánštiny, která diatopicky vykazuje poměrně značné rozdíly ve vyjadřování větného záporu.

Okrajově jsme se též v poslední kapitole zmínili o skutečnosti, že negace jako taková představuje významné téma rovněž pro logiku a filozofii.

V následujících kapitolách se již zaměříme na španělský a katalánský jazykový materiál a nastíníme konkrétní fungování větné negace v těchto dvou jazycích.

4. Diskursová funkční gramatika: úvod

V minulých kapitolách jsme se zabývali základními problémy, které se týkají zkoumání větného záporu v jazyce z pohledu tradičního. V naší práci se však pokusíme k větnému záporu zaujmout též funkcionalistický přístup. Naše koncepce vychází primárně ze dvou zdrojů. Tím prvním je teorie funkční gramatiky tak, jak ji v 80. letech započal formulovat holandský lingvista Simon Dik.¹¹ Druhým, pro nás stěžejním modelem přístupu k jazyku, bude přístup Keese Hengevelda, Dikova žáka, který teorii funkční gramatiky dále rozpracoval. Tato rozpracovaná teorie vyústila v tzv. diskursovou funkční gramatiku.¹² Cílem této kapitoly je stručně představit diskursovou funkční gramatiku tak, jak ji představuje poprvé v roce 2008 K. Hengeveld a L. Mackenzie, a která bude stavebním kamenem našeho chápání záporu.

4.1 Stručná charakteristika struktury diskursové funkční gramatiky

Diskursová funkční gramatika je gramatická teorie, která se snaží při popisu gramatiky brát v potaz pomyslný širší model verbální interakce. Jde tedy o teorii, která se snaží modelovat proces tvoření jazykového materiálu mluvčím od jeho počátku do jeho konce (Hengeveld a Mackenzie, 2010, s. 314). Tento proces podle Hengevelda a Mackenzieho začíná komunikačními záměry a končí samotnou artikulací konkrétního jazykového výrazu. Ve snaze popsat tento proces ve své celistvosti, Hengeveld vychází z psychologických studií, které naznačují, že proces produkce jazykových výrazů je proces řízený „shora dolů“ (Hengeveld a Mackenzie, 2010, s. 314). Gramatický komponent diskursové funkční gramatiky je však pouze jedním ze čtyř komponentů verbální interakce (Hengeveld a Mackenzie, 2010, s. 311). Těmi zbylými komponenty jsou komponent konceptuální, produkční a kontextuální.

Komponent konceptuální rozvíjí komunikační intenci, která je relevantní pro probíhající promluvu. Jak vyplývá z výše řečeného, tato intence je přítomna od samotného prvopočátku produkce jazykového výrazu, tudíž je jakýmsi hnacím motorem pro komponent gramatický (Hengeveld a Mackenzie, 2010, s. 312). Podle Hengevelda jde o fázi předjazykovou, ideovou (Hengeveld a Mackenzie, 2008, s. 7). Uvedeme si zde Hengeveldův příklad ze španělštiny (převzato z Hengeveld a Mackenzie, 2008, s. 7): Mluvčí plní svoji povinnost vůči adresátovi tím, že mu předá relevantní špatnou zprávu, že *Juan je nemocný*, jejíž dopad na adresáta sníží tím, že vyjádří vlastní empatii. Produktem této intence poté může být promluva jako:

---

¹¹ Poslední verze této teorie byla publikována až po smrti autora (Dik, 1997a, 1997b).

¹² Český název přebíráme od Hirschové (2017).

18) *Me temo que Juan está enfermo.*

Do gramatického komponentu se musely přenést různé informace. Jednou z nich je nutnost užít indikativu ve vedlejší větě, jelikož subjunktiv by změnil pragmatickou interpretaci věty z lítosti na obavu:

19) *Me temo que Juan esté enfermo.*

Zároveň užití slovesa *temer* s indikativem spouští nutnost užít zvratného zájmena *me*, které by se subjunktivem povinné nebylo:

20) *(Me) temo que Juan esté enfermo.*

Komponent produkční je zodpovědný za samotnou produkci akustických, psaných či znakových výrazů na základě informací zprostředkovaných gramatickým komponentem. (Hengeveld, 2010, s. 312). Zde je velmi důležité Hengeveldovo rozdělení, které však můžeme vystopovat i ve starší verzi funkcionalismu Simona Dika (cfr. Dik, 1997a, s. 63-67). Jde o dělení na modifikátory a operátory.¹³ Modifikátory jsou struktury gramatického komponentu převedené do produkce (ústní, psané či znakové) komponentem produkčním, které mají lexikální povahu; naproti tomu operátory jsou vyjádřeny prostřednictvím gramatických kategorií (Hengeveld, 2008, s. 9).

Kontextuální komponent poté obsahuje obsah předcházejícího diskurzu, dále prostředí, v jakém se komunikace odehrává, sociální vztah mezi mluvčími apod. (Hengeveld a Mackenzie, 2010, s. 312). Jsou zde tedy umístěny veškeré momentální i dlouhodobé informace, které jsou relevantní pro probíhající komunikaci. Mezi těmito informacemi figuruje např. pohlaví mluvčích či jejich vzájemný vztah. Jako příklad můžeme uvést větu:

21) *Qué pálid-a est-ás!*

Skutečnost, že mluvčí ví, jakého pohlaví je adresát, mu umožňuje zvolit vhodný tvar adjektiva v ženském rodu. Dále mu také kontextuální komponent poskytne informaci o jejich sociálním vztahu, což mu umožňuje odkazovat v 2. osobě jednotného čísla (Hengeveld, 2008, s. 11).

---

¹³ Dik, 1997a, s. 63-67 užívá termínů operátory a satelity.

Produkcí jazykového výrazu dále provázejí dvě operace: formulace a kódování (Hengeveld, 2018, s. 17).

Formulací rozumíme pravidla, který utvářejí pragmatické a sémantické reprezentace v jazyce (Hengeveld, 2008, s. 2). Právě tyto dvě možnosti reprezentace představují dvě úrovně formulace: interpersonální (pragmatickou) a reprezentační (sémantickou). Jinými slovy, na interpersonální úrovni jsou zpracovány funkce pragmatické, zatímco na úrovni reprezentační jsou zpracovány funkce sémantické (Hengeveld a Mackenzie, 2018, s. 18).

Kódování představuje pravidla, která převádějí pragmatické a sémantické interpretace do morfosyntaktických a fonologických pravidel. I zde tedy pracujeme se dvěma vrstvami, a sice s morfosyntaktickou a fonologickou.

4.3 Interpersonální úroveň a její vrstvy

Jak napovídá samotný název, interpersonální úroveň se zaobírá formálními aspekty komunikace, které souvisejí se vztahem mezi mluvčím a posluchačem. Důležitou tezí je, že každý účastník konverzace ve chvíli, kdy do ní nějak přispěje, sleduje svým příspěvkem nějaký záměr. Záměry mohou být poměrně různorodé: v rámci pracovního pohovoru je záměrem získání pracovního místa, zatímco v obyčejné konverzaci může být záměrem pouhé udržení sociálních vztahů (Hengeveld a Mackenzie, 2008, s. 46). Je však důležité poznamenat, že tyto záměry se nerodí na této úrovni, nýbrž jsou formulovány v konceptuálním komponentu (Hengeveld a Mackenzie, 2008, s. 47, viz také výše).

Na interpersonální úrovni je ve diskursově funkční gramatice vydělováno několik dílčích jednotek, které vytvářejí hierarchickou strukturu celé interpersonální úrovně.¹⁴ Tou největší je tzv. *move*¹⁵, kterým rozumíme v zásadě jakýkoliv autonomní příspěvek do konverzace. Na *move*¹⁶ můžeme buď očekávat reakci, nebo sám je reakcí. Jeho konkrétní podoba je velmi těžce definovatelná: může jím být jak ticho, tak sáhodlouhý proslov. *Move* mívá podobu jednoho či více tzv. *diskurzních aktů* (*discourse acts*) (Hengeveld a Mackenzie, 2008, s. 52; Hengeveld a Mackenzie, 2010, s. 318). Diskurzní akty rozdělujeme do tří typů: 1) expresivy, pomocí nichž vyjadřujeme emoce či pocity (např. bolest), 2) interaktivy, které mají ritualizovanou a často neměnnou podobu a užití (např. gratulace), 3) kontektivy: jejichž

---

¹⁴ Takto hierarchicky jsou uspořádány rovněž všechny ostatní úrovně.

¹⁵ Anglické názvy typologických kategorií jsou převzaty z Hengevelda (2008, 2018). Překlady do češtiny jsou pouze pracovní a vytvořil je autor této práce.

¹⁶ Pojem odkazuje na to, že jde vlastně o „tah“ (angl. „move“) mluvčího v komunikaci, jako by komunikace byla jakási hra v šachy.

stěžejním rysem je existence konkrétního komunikovaného obsahu (Hengeveld a Mackenzie, 2010, s. 318).

Dalšími významnými proměnnými jsou účastníci interakce. Ti bývají nejčastěji dva: střídavě *mluvčí (speaker)* a *posluchač (addressee)*. Informace, kterou chce mluvčí v komunikaci sdílet s posluchačem, se poté nazývá *komunikovaný obsah*. Komunikovaný obsah můžeme poté rozdělit do vícero *pod-aktů*, které nesou pragmatickou funkci. Pragmatická funkce v rámci pod-aktů v zásadě odpovídá velmi známému kontrastu téma – réma (Keizer, 2015, s. 319-320).

4.4 Reprezentační úroveň a její vrstvy

Jak již bylo řečeno, reпреzentační úroveň se zabývá sémantickými aspekty komunikace. Hierarchicky nejvyšší vrstvou reпреzentační úrovně je *propoziční obsah (propositional content)*. Propoziční obsah jako celek chápeme jako pouhý mentální konstrukt, který může být hodnocen jen co do svojí pravdivosti (Keizer, 2015, s. 108-109). Příklady propozičního obsahu jsou podtržené části příkladů 22-23.

22) Es verdad que es una casa bonita. No es verdad que sea una casa bonita.

23) És veritat que és una casa bonica. No és veritat que sigui una casa bonica.

Jak je zřejmé z příkladů 22-23, pravdivost propozičních obsahů může být potvrzena, zpochybněna či vyvrácena. Ve španělštině i v katalánštině poté zpochybnění (či popření) pravdivosti propozičního obsahu může mít morfosyntaktické dopady, konkrétně nutnost užít sloveso ve tvaru subjunktivu a nikoliv indikativu, jak je tomu v případě pravdivého propozičního obsahu.

Pro naše téma je rovněž důležitá skutečnost, že propozičním obsahem může být ve španělštině i v katalánštině (v souladu s Keizer, 2015, s. 112) i pouhá kladná či záporná odpověď (příklady 24-25).

24) Creo que sí/no.

25) Crec que sí/no.

Propoziční obsah se skládá z jedné či vícero *epizod (episodes)*, tj. koherentních souborů stavů věcí, umístitelných v prostoru a čase. Epizody vykazují vnitřní jednotu či kontinuitu místa a času, zároveň také zahrnují stále ty stejné účastníky.

Stavy věci (states-of-affairs), které utvářejí epizody, poté mohou být umístěny v čase a prostoru a mohou být hodnoceny co do své reálnosti.

4.5 Morfosyntaktická úroveň a její vrstvy

Na úrovni morfosyntaktické jsou přepsány veškeré strukturálně relevantní informace z interpersonální a reprezentační úrovně a jsou zakódovány do konkrétní morfosyntaktické podoby. Diskursová funkční gramatika se zde, jako ostatně v žádné ze svých částí, nesnaží o univerzalistický popis, nýbrž zdůrazňuje, že konkrétní operace, ke kterým při kódování dochází, jsou funkčně motivované a specifické pro každý jazyk (Hengeveld a Mackenzie, 2008, s. 324).

Za nejvyšší vrstvu morfosyntaktické úrovně považujeme *jazykový výraz (linguistic expression)*. Jedná se o nejvyšší morfosyntaktickou jednotku. Jako příklad uvádí Hengeveld a Mackenzie (2008, s. 324) níže uvedenou německou konstrukci (příklad 26):

- 26) Je kürzer desto besser.
„Čím kratší tím lepší.“

Jak je zřejmé, v každém příkladu se jedná o dvě adjektivní fráze, spojené korelativní spojkou. Jde však zároveň o jeden jazykový výraz, jelikož vykazuje určitou vnitřní pospolitost a jednotu.

Druhou vrstvou této úrovně je *klauzule (clause)*, kterou můžeme definovat jako skupinu jedné či více frází. Klauzule poté funguje jako jakýsi rámec pro lineární uspořádání těchto frází. Fráze je možno dělit na verbální, nominální, adjektivní, adverbiální a adpoziční. Fráze dělíme dále do *slov (words)*, která mohou být složena z kořene a afixů (Hengeveld a Mackenzie, 2008, s. 235).

Morfosyntaktické vzorce jazyků mohou mít určité povinné pozice, které v případě, že interpersonální ani reprezentační úroveň neposkytnou materiál pro obsazení této pozice, bude zaplněna lexikálně vyprázdněným podpůrným slovem, tzv. dummy (Hengeveld a Mackenzie, 2008, s. 236). Příkladem nám může být francouzština, v níž je povinná pozice subjektu. V případě, že není obsazena, je nahrazena zástupným *il* (příklad 27).

- 27) Il pleut.
„Prší.“

4.6 Fonologická úroveň a její vrstvy

Za veškeré kódování, které se neudálo na úrovni morfosyntaktické, je zodpovědná úroveň fonologická. Na této úrovni se výrok skládá do fonémů, přičemž konkrétní hlásková realizace je poté předána produkčnímu komponentu (Hengeveld a Mackenzie, 2010, s. 326).

Nejvyšší vrstvou fonologické úrovně jsou *výroky (utterances)*, tj. skupiny intonačních frází. *Intonační fráze (intonational phrases)* jsou poté jednotky výroku fungující jako uzavřené celky co do intonace. Z toho vyplývá, že každá intonační fráze má svůj vrchol, který zpravidla spadá na jednu určitou slabiku. Intonační fráze jsou poté složeny z *fonologických slov (phonological words)* (Hengeveld a Mackenzie, 2010, s. 327-328). Intonační slovo na fonologické úrovni může být odlišné od slova na úrovni morfologické, jako příklad uvádí Hengeveld a Mackenzie (2010, s. 328) anglický komparativ, jehož konkrétní podoba (tj. syntetická, se sufixem *-er*, nebo analytická, s anteponovaným opisným *more*) záleží na fonologických vlastnostech stupňovaného adjektiva, konkrétně na počtu jeho slabik. *Slabika (syllable)* je také poslední vrstvou fonologické úrovně (Hengeveld a Mackenzie, 2010, s. 328).

4.7 Závěr k obecné charakteristice diskursově funkční gramatiky

V této kapitole jsme stručně představili stěžejní postuláty diskursově funkční gramatiky. Naším cílem nebude ve zbytku práce aplikovat tuto teorii v celém svém rozsahu, chceme však využít této teorie a typologických kategorií, které nabízí, k lepšímu pochopení větné negace z hlediska funkčního. Proto také v příštích dvou kapitolách chceme představit typologii negace podle diskursově funkční gramatiky, napřed v obecných rysech, poté aplikovanou na španělský a katalánský jazykový materiál.

5. Zápor v diskursově funkční gramatice

V následující podkapitole představíme typologii, kterou formuluje Hengeveld a Mackenzie ve svém článku *Negation in Functional Discourse Grammar* (2018) (dále jen Hengeveld, 2018). V této kapitole budeme přebírat pouze příklady z tohoto článku. Tato typologie bude posléze ve zbytku této práce aplikována na španělský a katalánský jazykový materiál. Považujeme za důležité předem poznamenat, že ne všechny typy záporu, které Hengeveldova typologie uvádí, budou relevantní pro námi zkoumaný materiál, jelikož tato typologie si klade za cíl pojmut co nejširší škálu jevů na poměrně pestré paletě jazyků. Proto také selektivně vynecháme některé dílčí body této typologie.

5.1 Zápor na reprezentační úrovni

5.1.1 Negace propozičního obsahu (nesouhlas, angl. *disagreement*)

Jedná se o zpochybnění pravdivosti předešlého tvrzení spoluúčastníka konverzace. V angličtině udává jako možnosti vyjádření tohoto typu záporu jednak důrazovým přízvukem (příklad 28), nebo vložení věty do souvětí podřadného (příklad 29). Dik (1997b, s. 175) uvádí, že užití pouze suprasegmentálních prostředků za účelem vyjádření negace propozičního obsahu je velmi častý jev napříč jazyky.

28) No, John is NOT rich. (Jako reakce na tvrzení „John is rich“.)

29) It is not true that John is rich.

5.1.2 Negace epizody (ko-negace, angl. *co-negation*)

U negace epizody předpokládáme negaci jedním záporovým markátorem. Jak již bylo řečeno, epizody se vyznačují svojí tematickou koherentností: vykazují jednotu času, místa a účastníků. Tudíž, pokud negace v příkladu 30 je negací epizody, má dosah na epizodu jako celek. Má tedy dosah na obě plnovýznamová slovesa včetně jejich argumentů.

30) Mark didn't wash the dishes and Hoover the floor.

Důležitý rys, který podle Hengevelda (2018, s. 25) odlišuje negaci epizody od negace propozičního obsahu je ten, že negace propozičního obsahu není záporovým aktivátorem a

neumožňuje tak přítomnost negativně polárních výrazů (v příkladech pracuje s negativně polárním výrazem *any*).

31) No, he did NOT buy some/*any books. (negace propozičního obsahu)

32) He did not buy *some/any books. (negace epizody)

5.1.3 Negace stavu věcí (angl. *non-occurrence*)

Negací stavu věcí nenegujeme celou epizodu, nýbrž pouze dílčí stav věcí, často za účelem modelace kontrastu mezi nepravdivým stavem věcí a jiným, který pravdivý je (příklad 33) (Hengeveld, 2018, s. 26).

33) Mark didn't wash the dishes (, but hoovered the floor).

5.1.4 Negace lexikální vlastnosti (angl. *local negation*)

Obecně platí, že tento typ negace není aplikovatelný na slovesa, nýbrž na substantiva, adjektiva, popř. adverbia. Popírá lexikální vlastnost, která je v dotyčném substantivu, adjektivu či adverbiu obsažena. V angličtině Hengeveld (2018, s. 30) uvádí možnost negovat lexikální vlastnost adjektiva pomocí markátoru *not* nebo prefixem *non-*: *a not happy ending, a non-happy ending*.

Jak je zřejmé, tento typ negace nebude v této práci pro svoji lexikální povahu rozebírán, jelikož naše práce se zaměřuje na zápor větný.

5.1.5 Negace derivační (angl. *antonymy*)

Derivační negace prakticky odpovídá negaci členské, proto zde bude představena pouze obecně pro typologickou úplnost a v dalších kapitolách již o ní nebude řeč.

Jako příklad derivační negace uvádí Hengeveld (2018, s. 32) anglické prefixy *dis-*, *un-*, *in-*, *a-*. Lieber (2005, s. 392) poukazuje na podobnost mezi negací derivační (34) a negací lexikální vlastnosti (35) Dle něj rozdíl spočívá především v tom, že negace lexikální vlastnosti je ve své interpretaci objektivnější:

34) a non-professional linguist

35) an unprofessional linguist

Avšak existují i jazyky, ve kterých z formálního hlediska není rozdíl mezi těmito dvěma typy negace. Čeština kupříkladu často disponuje pouze jedním prefixem *ne-* (příklad 36) (2018, s. 32).

36) neprofesionální

5.1.6 Nulová kvantifikace (angl. *zero-quantification*)

Aplikací operátoru s hodnotou 0 na individuum, místo, čas, způsob apod. dosáhneme tzv. nulové kvantifikace (Hengeveld, 2018, s. 33). Pojem nulová kvantifikace pochází od Dika (1997b, s. 181), který věty typu 37 interpretuje jako pouhou kvantifikaci, jejíž hodnota se rovná nule.

37) John hates no teacher.

Dik (1997b, s. 182) dále konstatuje, že většina jazyků disponuje uzavřenou třídou syntetických či idiomatických výrazů vyjadřujících nulovou kvantifikaci často užívaných kategorií, např. angl. *never*, které nulově kvantifikuje čas.

Při analýze anglického jazykového materiálu vytyčuje Dik (1997b, s. 183) dvě možnosti, jak můžeme v jazyce mluvit o „ničem“. Jedním z nich je negace skrze výše popsanou nulovou kvantifikaci, druhým způsobem je negace predikační (v Hengeveldově typologii negace stavu věcí). Jako příklad uvádí Dik příklady 38 (predikační negace) a 39 (nulová kvantifikace). Interpretace tak, jak je navrhuje Dik, přikládáme k příkladům.

38) John didn't buy a/any car.
→ Budiž dáno libovolné auto, John si ho nekoupil.

39) John bought no car.
→ Budiž dán libovolný soubor aut, která John mohl koupit. Soubor je prázdný.

5.2 Zápor na interpersonální úrovni

5.2.1 Odmítnutí (angl. *rejection*)

Pojmem odmítnutí se podle Hengevelda (2018, s. 36) míní v zásadě jednoslovná záporná odpověď. Hengeveld a Mackenzie (2008, s. 148-149) rozlišují v tomto případě tzv. akcionální a propoziční *ano/ne* (*yes/no*).

Propoziční *ano/ne* mají funkci vyplnění hodnoty pravdivosti zpochybňovaného propozičního obsahu, jako v příkladu 40 (Hengeveld, 2018, s. 36).

40) Did John go home? – Yes/no.

Na druhou stranu akcionální *ano/ne* reagují na diskurzívní akt, kterým často bývá volitivní konstrukce (Hengeveld, 2018, s. 36). Kladnou či zápornou odpovědí vyjadřuje mluvčí záměr vyplnit vůli druhého účastníka komunikace. V angličtině poukazuje na nemožnost v této situaci zareagovat pomocí slova *yes*, zatímco odmítnutí je realizováno totožně s propozičním odmítnutím (příklad 41, Hengeveld 2018, s. 36).

41) Go home. – Okay/*yes/no.

5.2.2 Popření (angl. *denial*)

V koncepci diskursově funkční gramatiky je popření chápáno jako negace komunikovaného obsahu. Avšak striktně vzato nemůže být podle koncepce diskursově funkční gramatiky komunikovaný obsah popřen jako celek, pouze je popřena jeho vhodnost v daném kontextu. Z toho důvodu bývá vyjadřován zpravidla opisem nebo intonačně důrazným záporem (Hengeveld, 2018, s. 38).

42) You hate me. – I DON'T. / I don't „HATE YOU“. / It's not that I hate you.

5.2.3 Metajazyková negace (angl. *metalinguistic negation*)

Pojem metajazykové negace přejímá Hengeveld od Horna (1985). Metajazyková negace je v souladu s oběma autory zpochybněním či popřením pravdivosti referenčního či „askriptivního“ pod-aktu.

Hlavním rysem referenčního pod-aktu je jeho reference směrem k mimojazykové realitě (Hengeveld, 2018, s. 40). Jinými slovy, odkazují na entity v reálném světě. Hlavním rysem referenčních aktů je možnost na ně anaforicky odkazovat (Keizer, 2015, s. 91, příklad 43 převzat tamtéž).

43) We saw a lovely cottage yesterday. We are thinking of buying it.

Metajazyková negace referenčního pod-aktu tedy spíše zpochybňuje vhodnost přítomné reference než její pravdivost jako takovou (Hengeveld, 2018, s. 40, příklad 44 převzat tamtéž).

44) He is not „Mr. Bergoglio“, he is His Holiness the Pope.

Askriptivní pod-akty na druhou stranu označují vlastnost, která je poté usouvztažněna s určitou entitou. V níže uvedeném příkladu, převzatém z Keizer (2015, s. 84) je věta složená z referenčního pod-aktu *meeting* a připisované vlastnosti askriptivního pod-aktu *boring* skrze kopulativní sloveso (převzato z Keizer, 2015, s. 84).

45) The meeting was boring.

Jak vyplývá z předchozího výkladu, metajazyková negace askriptivního pod-aktu tedy zpochybňuje vhodnost zvolené askribované vlastnosti (příklad 46, převzato z Hengeveld, 2018, s. 40).

46) She is not „unhappy“, she is depressed.

5.3 Závěr k záporu v diskursově funkční gramatice

V této podkapitole jsme představili typologii negace podle diskursově funkční gramatiky tak, jak ji představuje Hengeveld (2018). V následující kapitole se pokusíme tuto typologii aplikovat na španělský a katalánský jazykový materiál, přičemž z Hengeveldovy typologie vynecháme ty části, které buď nejsou relevantní pro ani jeden z těchto dvou jazyků, nebo jsou spojené spíše s negací morfologickou, která není předmětem této práce. Skrze tuto typologii se budeme snažit poukázat na jevy spojené s funkční perspektivou negace, tj. jaké záměry může skrze negaci mluvčí sledovat a jak se tyto záměry mohou odrazit ve výsledném jazykovém výrazu.

6. Funkční pohled na španělskou a katalánskou negaci

V této kapitole bude naším cílem aplikovat funkční typologii negace tak, jak jsme ji představili v minulé kapitole. Příklady, které budeme uvádět, budou pocházet převážně z korpusů InterCorp¹⁷ (verze 15) a Araneum Hispanicum Maius.¹⁸ Obdobně jako v minulé kapitole vynecháme v rámci Hengeveldovy typologie takové typy negace, které nejsou pro španělštinu ani katalánštinu relevantní (tj. nemají morfosyntaktické či fonologické dopady). Rovněž vynecháme ty druhy negace, u kterých jsme v minulých kapitolách konstatovali, že jsou spíše lexikální povahy (negace derivační a negace lexikální vlastnosti).

6.1 Zápor na reprezentační úrovni

6.1.1 Negace propozičního obsahu ve španělštině

Ve španělštině disponujeme pouze suprasegmentálními prostředky, skrze které můžeme negovat propoziční obsah. Jediným možným (ne však nezbytným) formálním projevem negace propozičního obsahu je mimo patřičnou intonaci užití uvozovacího *no* (příklad 47).

47) Es un trato justo. – No, no lo es.

ÚČNK, InterCorp, cit. 22.08.2023. Julia Navarro, *La hermandad de la Sábana Santa*.

6.1.2 Negace propozičního obsahu v katalánštině

V katalánštině je standardně možné vyjádřit tento druh negace obdobně jako ve španělštině, tedy suprasegmentálními prostředky, doplnitelnými uvozovacím *no*.

48) Però no sé si tot això no és massa llarg, senyor Bondy. [...] – No, no ho és.

ÚČNK, InterCorp, cit. 22.08.2023. Karel Čapek, *Válka s mloky (La guerra de les salamandres)*, překlad Núria Mirabet.

V řadě katalánských dialektů (především v centrálním, roussillonském a gironském, cf. Teresa Espinal, 2002, s. 2748) však existuje další formální prvek, kterým lze negaci propozičního obsahu vyjádřit. Tímto prvkem je částice *pas* (vzešlá gramatikalizací lat. PASSUS „krok“, cf.

---

¹⁷ Pro španělštinu užíváme španělskou verzi InterCorpu (verze 15), omezenou na originální beletrické texty. Celková velikost subkorpusu čítá 12 633 720 tokenů. V katalánštině jsme z důvodu nedostatku originálních textů rozšířili subkorpus i na texty překladové. Jeho celková velikost činí 11 228 023 pozic.

¹⁸ Araneum Hispanicum Maius je primárně španělskojazyčný korpus složený ze španělských internetových stránek. Vzhledem k tomu, že na španělském internetu se velmi často texty vyskytují i v kooficinálních jazycích Španělska, tvoří jeho součást i katalánsky psané webové stránky. Celková velikost korpusu je 1 200 000 609 pozic.

Batlle, 2016, s. 615). Jednou z jejích funkcí je podle Teresa Espinal (2002, s. 2751) právě odmítnutí kladné propozice.

49) Però és el mateix! — vaig dir. — No, en absolut. No ho és pas per a l'inquisidor [...].

ÚČNK, InterCorp, cit. 22.08.2023. Umberto Eco, *Jméno růže. (El nom de la rosa)*, překlad Josep Daurella.

6.1.3 Negace epizody ve španělštině

Negace epizody jako celku nedocílíme jako v angličtině pouhou souřadící spojkou, jelikož negace za tuto spojkou negace nemá dosah.¹⁹ Proto je v příkladu 50 popírána platnost pouze prvního predikátu, přičemž druhý predikát již negován není.

50) Los corazones no duelen y pueden sufrir, hora tras hora, hasta toda una vida, sin que nadie sepamos nunca, demasiado a ciencia cierta, qué es lo que pasa.

ÚČNK, InterCorp, cit. 22.08.2023. Camilo José Cela, *La colmena*.

Negace epizody složené z vícero slovesných predikátů ve španělštině docílíme posílením dosahu negace zápornou spojkou *ni*, která může být případně posílena adverbiem *tampoco*.

51) Y además no puedo ni quiero pegarle.

ÚČNK, InterCorp, cit. 22.08.2023. Mario Benedetti, *La borra del café*.

52) No lo dije, ni siquiera cuando empezó a crecerle la barriga, ni cuando la llamó el Profesor Jones para administrarle un purgante, convencido de que esa hinchazón se debía a un problema digestivo, ni tampoco lo dije cuando a su debido tiempo dio a luz.

ÚČNK, InterCorp, cit. 22.08.2023. Isabel Allende, *Eva Luna*.

6.1.4 Negace epizody v katalánštině

V katalánštině má negace epizody podobu v zásadě obdobnou se španělštinou. Negace nemá dosah za souřadící spojkou (příklad 53), tudíž je nutné v případě potřeby její dosah posílit zápornou spojkou (příklad 54).

---

¹⁹ Tento rozdíl je pravděpodobně dán odlišným chováním sloves při negaci. Anglické sloveso při negaci s výjimkou několika málo sloves užívá pomocné sloveso *do* v záporu, které na sebe přebírá veškerou slovesnou flexi. Tato situace může mít za následek, že pomocné sloveso *do* se chová nadřazeně vůči slovesům, která neguje, a může mít tedy delší dosah. Na druhou stranu ve španělštině je záporový markátor *no* spíše satelitem jediného slovesa, tudíž nemůže negovat vícero sloves zároveň.

53) Ho vaig desfer tot, tot ho vaig trastocar, deixant el bagul, si fa o no fa, tal com es trobava la matèria abans el món no existís i regnés el caos.

ÚČNK, Araneum Hispanicum Maius, cit. 22.08.2023. Jerome K. Jerome, *Tři muži ve člunu (Tres homes dins d'una barca)*, překlad Jacint Maria Mustieles.

54) El jutge declarà que el tribunal no podia ni volia pronunciar-se sobre detalls tècnics.

ÚČNK, InterCorp, cit. 22.08.2023. Karel Čapek, *Válka s mloky (La guerra de les salamandres)*, překlad Núria Mirabet.

V případě lexikálního posílení prostřednictvím adverbia *tampoc* je poté možné použít záporový markátor *no* i s druhým slovesným predikátem (55), užití explicitního záporového markátoru však není povinné (56).

55) Susan no digué res en aquell seminari, ni tampoc no va intervenir en les discussions acalorades que provocà.

ÚČNK, InterCorp, cit. 22.08.2023. Isaac Asimov, *Já, robot (Jo, robot)*, překlad Antoni Ibarz.

56) No va xisclar, ni tampoc va deixar anar cap exclamació.

ÚČNK, InterCorp, cit. 22.08.2023. Kazuo Ishiguro, *Neopouštěj mě (No em deixis mai)*, překlad Xavier Pàmies Giménez.

Norma v zásadě schvaluje a připouští jak možnost elize, tak možnost zachování markátoru *no* (IEC, 2019, s. 346).

6.1.5 Negace stavu věcí ve španělštině

Ve španělštině je nutno poukázat v rámci negace stavu věcí na funkční rozdíl mezi užitím spojky *pero* a *sino (que)*.

Spojka *sino (que)* patří mezi negativně polární výrazy, je tedy možné ji užít pouze tehdy, je-li v první části souvětí větný zápor. Oproti spojce *pero*, která v případech jako 57 přináší spíše jakési řešení situace představené zápornou první částí souvětí či opravení znegované informace, má spojka *sino (que)* a sdělení po ní následující za účel úplnou substituci obsahu poskytnuté první části věty (příklad 58).

57) Las sillas no alcanzan, pero Oliveira trae dos taburetes.

ÚČNK, InterCorp, cit. 22.08.2023. Julio Cortázar, *Rayuela*.

58) O tal vez el tiempo no pasa, sino que nosotros pasamos a través del tiempo.

ÚČNK, InterCorp, cit. 22.08.2023. Isabel Allende, *Paula*.

U tohoto typu negace existuje možnost v případě předložky *pero* užít emfatické konstrukce *sí (que)* pro uvození opravné informace.

59) No oía, pero sí veía los aplausos.

ÚČNK, InterCorp, cit. 22.08.2023. Mario Benedetti, *Buzón de tiempo*.

60) [...] yo no sé nada de espadas, pero sí que sé lo suficiente como para percibir que no eran de plástico [...].

ÚČNK, InterCorp, cit. 22.08.2023. Roberto Bolaño, *Los detectives salvajes*.

6.1.6 Negace stavu věci v katalánštině

Katalánština užívá obdobného kontrastu v případě spojek *però* a *sinó (que)*.

61) Ja no reia, però ensenyava les dents fent un somriure feroç.

ÚČNK, InterCorp, cit. 22.08.2023. Isaac Asimov, *Druhá nadace* (La segona fundació), překlad Sílvia Aymerich.

62) Hi ha un sol personatge en aquest quadre que no somriu, sinó que riu.

ÚČNK, InterCorp, cit. 22.08.2023. Milan Kundera, *Nesmrtelnost (La immortalitat)*, překlad Monika Zgustová.

Rovněž je v katalánštině možné zdůraznit opravnou informaci konstrukcí *sí (que)* obdobně jako ve španělštině.

63) A Jack, Philip no li queia bé, però sí que li agradava treballar amb ell.

ÚČNK, InterCorp, cit. 24.08.2023. Ken Follett, *Pilíře země (Els pilars de la terra)*, překlad Concepció Iribarren Donadetf.

64) No se'ls sentia parlar, però sí xiuxiuejar.

ÚČNK, InterCorp, cit. 24.08.2023. Umberto Eco, *Foucaultovo kyvadlo (El pèndol de Foucault)*, překlad Antoni Vicens.

6.1.7 Nulová kvantifikace ve španělštině

Pro nulovou kvantifikaci je nezbytné, abychom se napřed pozastavili u záporných slov (negativně polárních výrazů), kterými španělština disponuje. Ty výrazy, které operují na základě principu nulové kvantifikace, jsou:

nada	aplikace operátoru 0 na neživotné entity
nadie	aplikace operátoru 0 na lidské bytosti
ninguno	aplikace operátoru 0 na jednotliviny
nunca, jamás	aplikace operátoru 0 na čas

en mi/la vida   aplikace operátoru 0 na čas

K této typologii je ještě nutné dodat gramatikalizované konstrukce²⁰, často tvořené na základě determinantu *ninguno*, které nulově kvantifikují i další kategorie:

ninguna parte   aplikace operátoru 0 na místo

ningún sitio   aplikace operátoru 0 na místo

ningún lugar   aplikace operátoru 0 na místo

(de) ninguna manera   aplikace operátoru 0 na způsob

Na nulové kvantifikaci se standartně podílí ve španělštině větný zápor, vyjádřený nejčastěji záporovým markátorem *no* a nulovým kvantifikátorem. Tyto dva prvky spolu utvářejí tzv. záporovou shodu (viz kapitolu 3.2). V případě postpozice nulového kvantifikátoru (či jiného negativně polaritního výrazu) je výskyt *no* v preverbální pozici povinný.

65) Clara sonrió también, pero no dijo nada.

ÚČNK, InterCorp, cit. 25.08.2023. Isabel Allende, *La casa de los espíritus*.

Syntaktická pravidla také umožňují anteponovat záporný kvantifikátor vůči slovesu (příklad 66), nicméně neumožňují koexistenci vícero nulových kvantifikátorů v preverbální pozici. Znamená to, že ani koexistence nulového kvantifikátoru se záporovým markátorem *no* není gramatická (konstrukce typu **nada no dijo*²¹) (Sánchez López, 1999, s. 2568).

66) Eliza nada dijo, pero para ella la reacción del hombre no fue una sorpresa.

ÚČNK, InterCorp, cit. 25.08.2023. Isabel Allende, *La hija de la fortuna*.

Výjimku tvoří spojení *nunca nadie*, které lze anteponovat jako celek.

67) Pero, nunca nadie me había hablado así.

ÚČNK, InterCorp, cit. 25.08.2023. Mario Vargas Llosa, *La fiesta del chivo*.

---

²⁰ Níže uvedená typologie není úplná, takovýchto syntagmat existuje ve španělštině veliké množství. Nutno podotknout, že míra jejich gramatikalizace bývá různá.

²¹ Sánchez López (1999, s. 2568) však poukazuje na skutečnost, že ve staré španělštině taková konstrukce byla naopak povinná: *Nada dezir non puoden* (Cid, 2784). García de Diego (1981, s. 338) tento stav vysvětluje původem některých záporných slov v nezáporných konstrukcích. Konkrétně u slova *nada* nalezneme jako etymologické východisko slovní spojení RĚS NĀTA „věc zrozená“, které nahradilo klas. lat. NIHIL (cf. Zavadil, 2004, s. 78). Kladný původ těchto slov tedy ještě ve staré španělštině způsoboval nutnost posílit jejich záporný význam markátorem *no* bez ohledu na pozici záporného slova.

Nulová kvantifikace jednotlivin je ve španělštině vyjádřitelná prostřednictvím několika prostředků. Nejběžnějším je antepozice determinantu *ninguno* k nulově kvantifikované jednotlivině.

68) Ya le digo, no tiene ninguna explicación.

ÚČNK, InterCorp, cit. 25.08.2023. Juan Marsé, *Rabos de lagartija*.

Druhou možností, na kterou poukazuje Sánchez López (1999, s. 2596), je případ nedeterminovaných nominálních syntagmat, která však musí být dále doplněna (příklady převzaty tamtéž).

69) Juan no lee libro *(sin ilustraciones).

70) No hay persona más desgraciada que tú.

Poslední možností, na kterou poukazuje Sánchez López (1999, s. 2597), je nedeterminované substantivum ve tvaru singuláru, které doplňuje determinant *alguno* v postpozici (příklad převzat tamtéž).

71) No he visto película alguna esta semana.

Další rozšířenou skupinou nulově kvantifikačních výrazů, častých zejména v mluvené řeči, jsou tzv. minimizéry, tj. slovní spojení vyjadřující minimální kvantitu (Déperez a Espinal, 2020, s. 407-408), která se však gramatikalizovala jako nulové kvantifikátory. Déperez a Espinal (2020, s. 408) uvádějí jako příklady slovní spojení *(ni) un alma* a *(ni) una pizza*.

V rámci diskursového funkčního rámce můžeme interpretovat minimizér *(ni) un alma* jako nulový kvantifikátor, aplikující operátor 0 na lidské bytosti. Jedná se tedy o výraz v podstatě synonymní k *nadie*.

72) En la iglesia no se veía ni un alma.

ÚČNK, InterCorp, cit. 25.08.2023. Javier Sierra, *La cena secreta*.

Obdobně můžeme interpretovat minimizér *(ni) una pizza* jako nulový kvantifikátor, aplikující operátor 0 na entity. Je tedy synonymní k *nada*.

73) Hasta los muertos son miserables en Chile, no hay una pizza de oro por ninguna parte.

ÚČNK, InterCorp, cit. 25.08.2023. Isabel Allende, *Inés del alma mía*.

V hovorovém jazyce jsou prominentními minimizéry také vulgarismy. Ve španělštině uvádí Déperez a Espinal (2020, s. 422) tyto příklady: *una mierda, un carajo, tres cojones, un mojón*. Z diskursového funkčního hlediska je můžeme interpretovat jako nulové kvantifikátory, aplikující operátor 0 na entity. Syntaktická zvláštnost těchto výrazů je skutečnost, že v postverbální pozici nevyžadují anteponované *no* k verbu, s výjimkou slovesa *entender*, kde *no* povinné je (příklady převzaty z Déperez a Espinal, 2020, s. 423).

74) No me importa una mierda. / Me importa una mierda.

75) No entiendo una mierda. / *Entiendo una mierda.

6.1.7.1 Syntaktické požadavky pro nulovou kvantifikaci ve španělštině

V této kapitole se zaměříme na konstrukce, které umožňují nulovou kvantifikaci. Jak vyplývá s předchozích výkladů, nulová kvantifikace je možná pouze v záporném prostředí, jelikož výrazy, které ji mohou vyjadřovat, jsou negativně polárními výrazy.

Základním prostředkem pro utvoření záporného prostředí je záporový markátor *no* anteponovaný k verbu, který svojí přítomností umožňuje nulovou kvantifikaci.

76) Clara sonrió también, pero no dijo nada.

ÚČNK, InterCorp, cit. 25.08.2023. Isabel Allende, *La casa de los espíritus*.

Ve španělštině však existuje řada dalších prostředků, které ve svém důsledku umožňují užití negativně polaritních výrazů (tedy i nulové kvantifikace). K obecným důvodům, proč k tomu dochází, viz kapitolu 3.1.

Dalším významným prostředkem jsou slovesa pochybnosti, jsou slovesa pochybnosti, jako např. *dudar*. V níže uvedeném příkladu můžeme zpozorovat, že ačkoliv explicitní negace markátorem *no* přítomna není, sloveso *dudar* samo o sobě již umožňuje následnou přítomnost nulového kvantifikátoru *nada* (Sánchez López, 1999, s. 2656, příklad převzat tamtéž).

77) Dudo de que haya nada interesante en ese libro.

Rovněž určité předložky a spojky mohou umožňovat výskyt nulových kvantifikátorů. V příkladu 78 je prostřednictvím předložky *sin* umožněn výskyt minimizéru *ni una palabra* (Sánchez López, 1999, s. 2656, příklad převzat tamtéž).

78) Se fue de la reunión sin decir ni una palabra.

Nulová kvantifikace je možná i v rámci komparativních a superlativních konstrukcí, jak je patrné z příkladů 79 (Sánchez López, 1999, s. 2656) a 80 (Déperez a Espinal, 2020, s. 257).

79) Ernesto cuenta mejor que nadie.

80) Antes de que nadie diga nada, dejen que les dé la bienvenida.

Stejně tak jsou schopné utvářet záporné prostředí tázací konstrukce (Sánchez López, 1999, s. 2656).

81) ¿Tú crees que ningún matador en sus cabales se haría llamar "El Otorrino"?!
ÚČNK, InterCorp, cit. 25.08.2023. Juan Marsé, *Rabos de lagartija*.

Je však nutno mít na zřeteli, že nulová kvantifikace je zde pouze formální povahy. Interpretace v těchto případech není záporná, nýbrž existenční.

Také je nutno brát v potaz skutečnost, že tyto konstrukce pouze umožňují výskyt negativně polárních výrazů, avšak nevyžadují je. Z korpusových dat můžeme tedy uvést jako příklad větu obdobné struktury, avšak bez negativně polárního výrazu.

82) ¿Cree usted que algún colegio lo recibiría después de ser expulsado por vicioso, por taras espirituales?
ÚČNK, InterCorp, cit. 25.08.2023. Mario Vargas Llosa, *La ciudad y los perros*.

Déperez a Espinal (2020, s. 358) také zmiňují vulgarismy jako možné prostředky pro negaci verba. Jako příklad uvádějí výrazy jako *una leche, las/unas narices, una mierda, los cojones* apod. Poznávají, že syntakticky tyto vulgarismy stávají velmi často na počátku věty. Vzhledem k silně hovorové povaze těchto konstrukcí je její výskyt v námi užívaných korpusech poměrně nízký. Uvádíme tedy alespoň příklad této konstrukce bez dokladu nulové kvantifikace, převzatý z Déperez a Espinal (2020, s. 358). Lze však předpokládat, že tyto konstrukce nulovou kvantifikaci umožňují.

83) Una mierda voy yo a disculparme.

6.1.8 Nulová kvantifikace v katalánštině

Základní mechanismy nulové kvantifikace jsou v katalánštině obdobné jako ve španělštině. Standardní nepříznačková konstrukce se skládá z anteponovaného záporového markátoru *no* a nulového kvantifikátoru. Níže uvádíme jejich orientační přehled.

res	aplikace operátoru 0 na neživotné entity
ningú	aplikace operátoru 0 na lidské bytosti
cap	aplikace operátoru 0 na jednotliviny
gens	aplikace operátoru 0 na rozsah děje
mai, jamai, anc	aplikace operátoru 0 na čas
en ma/la vida	aplikace operátoru 0 na čas
enloc, aumon, almon	aplikace operátoru 0 na místo

Katalánština však také umožňuje opisem, zpravidla skrze kvantifikátor *cap*, vytvářet nové nulové kvantifikátory, ze kterých níže uvádíme několik příkladů.

cap cosa	aplikace operátoru 0 na neživotné entity
a cap banda	aplikace operátoru 0 na místo
de cap manera	aplikace operátoru 0 na způsob

V případě užití nulového kvantifikátoru v postverbální pozici je v katalánštině povinné užití markátoru *no* či jiného prostředku větné negace, čímž vzniká záporová shoda.

84) S'adona que pràcticament no sap res de la seva família [...].

ÚČNK, Araneum Hispanicum Maius, cit. 25.08.2023 (<http://gandia.compromis.ws/2013/06/>).

Ze syntaktického hlediska je výraznou odlišností oproti španělštině skutečnost, že v případě, že se nulový kvantifikátor fokalizuje do preverbální pozice, může koexistovat s jiným negátorem (Teresa Espinal, 2002, s. 2766).

85) Perquè ningú no ha d'oblidar que la ciutat viu, econòmicament, del sector dels serveis, que és el principal ocupador laboral que tenim.

ÚČNK, Araneum Hispanicum Maius, cit. 25.08.2023 (<http://www.carlespuigdemont.cat/>)

Tato koexistence však není povinná (příklad 86) a katalánská norma (IEC, 2019, s. 346) připouští obě varianty jako správné, podobně jako v případě negace epizody za pomocí adverbia *tampoc* (viz kapitolu 6.1.4). *Gramàtica del català contemporani* považuje za obecnou tendenci *no* v případě antepozice negativně polárního výrazu elidovat (Teresa Espinal, 2002, s. 2767).

86) Finalment per tornar a casa he hagut de llogar un cotxe, ja que ni RENFE ni ningú ha posat un servei alternatiu als centenars o milers de persones que ens hem quedat atrapades en aquest nefast servei públic en què han convertit la RENFE.

ÚČNK, Araneum Hispanicum Maius, cit. 25.08.2023 (<http://hemeroteca.e-noticies.com/edicio-1672/cartes-al-director/lave-i-el-servei-de-rodalies-11837.html>)

Minimizéry fungují ze syntaktického hlediska prakticky totožně jako nulové kvantifikátory a negativně polární výrazy obecně. Jako příklad uvádíme výrazy *(ni) una engruna* nebo *(ni) un pèl*.

87) Va menjar fins que va quedar tip i Alfred no en va deixar ni una engruna.

ÚČNK, InterCorp, cit. 26.08.2023. Ken Follett, *Pilíře země (Els pilars de la terra)*, překlad Concepció Iribarren Donadef.

88) Un cop instal·lat amb Janine en una torre de Sainte-Maxime, Marc no va canviar ni un pèl els seus costums solitaris.

ÚČNK, InterCorp, cit. 26.08.2023. Michel Houellebecq, *Elementární částice (Les particules elementals)*, překlad Maria Bohigas Sales

Existuje však jedna stěžejní odlišnost, kterou komentuje Teresa Espinal (2002, s. 2765), a sice agramatičnost minimizérů v některých konstrukcích, které přítomnost negativně polárních výrazů připouštějí, např. otázky, podmínkové věty apod. (více viz kapitolu 6.1.8.1). V námi používaném korpusu jsme však našli výskyty minimizérů i v rámci takovýchto konstrukcí (příklad 89). Je však pravděpodobné, že konkrétní chování bude záviset vždy na konkrétním minimizéru, míře jeho gramatikalizace apod.

89) I no us parlo del que jo pateixo (el meu pare em dirigeix unes mirades que em crucifiquen), sinó del que deveu patir vós, si és que hi ha una engruna de veritat en tot això.

ÚČNK, InterCorp, cit. 26.08.2023. Honoré de Balzac, *Lesk a bída kurtizán (Esplendors i misèries de les cortesanes)*, překlad Núria Petit.

6.1.8.1 Syntaktické požadavky pro nulovou kvantifikaci v katalánštině

Základním syntaktickým požadavkem pro nulovou kvantifikaci je obdobně jako ve španělštině větná negace, nejběžněji zprostředkovaná záporovým markátorem *no*. IEC (2019, s. 282) v tomto případě mluví o tzv. záporných kontextech, ve kterých nulové (v jejich

terminologii záporné) kvantifikátory mohou existovat. Níže uvedený příklad přebíráme z IEC (tamtéž).

90) No té cap ofici.

IEC (2019, s. 282) dále považuje za záporný kontext větu uvedenou spojkou *sense* (příklad převzat tamtéž).

91) Ha acabat la feina sense que l'ajudés ningú.

Jako nejčastější nezáporné kontexty, které však umožňují existenci nulových kvantifikátorů, uvádí IEC (2019, s. 282) konstrukce tázací a podmínkové (příklady 92 a 93 převzaty tamtéž). Dále uvádí jako možné kontexty vedlejší věty závislé na slovesech různorodé sémantické povahy (jako příklad uvádějí *rebutjar* a *dubtar*, viz příklad 94).

92) Heu parlat amb ningú de l'equip?

93) Si necessites res, avisa'm.

94) Dubto que vulgui fer-hi cap referència.

Obdobně jako ve španělštině je však tato záporná kvantifikace pouze formální. IEC (2019, s. 282) explicitně poukazuje na skutečnost, že interpretace těchto nulových kvantifikátorů není záporná, nýbrž existenční. Tedy interpretace kvantifikátorů u výše uvedených příkladů je vlastně *někdo*, *něco* a *nějaký*, v tomto pořadí. Tento stav vysvětluje Batlle (2016, s. 534) skrze původ těchto nulových kvantifikátorů. Např. kvantifikátor *res* pochází z latinského RES „věc“, dále *cap* z latinského CAPUT „hlava“. Ty se staly zápornými slovy až postupnou gramatikalizací, avšak v jistých kontextech, jako právě podmínkové či tázací věty, si zachovaly svůj kladný význam. Analogicky se poté obdobně začaly chovat i takové záporné výrazy, které byly záporné i svým původem, jako např. *ningú* z lat. NEC ŪNUS „ani jeden“ a začaly připouštět i kladnou interpretaci v rámci nezáporných kontextů (viz výše příklad 92).

Oproti španělštině však v katalánštině zdánlivě není možnost vytvořit záporné prostředí skrze vulgarismy. Lze však předpokládat, že u mnoho mluvčích se tyto konstrukce mohou vyskytnout z důvodu interference španělštiny.

6.2 Zápor na interpersonální úrovni

6.2.1 Popření ve španělštině a v katalánštině

Španělština i katalánština disponují zejména suprasegmentálními prostředky pro vyjádření popření. V obou jazycích však existuje zároveň opisná popírací konstrukce, a to ve šp. *no es que* (příklad 95), v katalánštině pak *no és que* (příklad 96). Akt popření má také morfologické důsledky: popíraný děj je zpravidla slovesný tvar ve tvaru subjunktivu.

95) Yo la verdad no es que tema a la muerte, lo que temo es al despues [*sic!*].

ÚČNK, Araneum Hispanicum Maius, cit. 28.08.2023 (<http://lasmilcarasdemiciudad.blogspot.com.es/2010/06/anuncio-curioso.html>)

96) Nosaltres no és que volguem la independència per viure millor, la volem per sobreviure.

ÚČNK, Araneum Hispanicum Maius, cit. 28.08.2023 (<http://cultura.e-noticies.es/es-una-indecencia-lo-que-han-hecho-con-catalunya-69725.html>)

Jak je patrné již z příkladu 96, popřená informace může být doplněna opravou informací, obdobně jako u negace stavu věcí.

97) El jefe no es que te controle, sino que te ayuda a obtener esas metas.

ÚČNK, Araneum Hispanicum Maius, cit. 28.08.2023 (<http://redie.uc.cl/page/noticias>)

6.2.2 Metajazyková negace ve španělštině

V rámci metajazykové negace můžeme zmínit fenomén, který sám o sobě sahá mnohem dál za samotné téma negace. Tímto fenoménem je lexikální reduplikace. Escandell Vidall (1991, s. 80) interpretuje standardní lexikální reduplikaci jako signalizování prototypičnosti popisované entity. Tudíž např. spojení *rojo rojo* označuje prototypickou červenou (Urbaniak, 2020, s. 370).

Na základě tohoto popisu můžeme interpretovat případy, kdy se podobná syntagmata vyskytují v dosahu větné negace. Primární funkce negace v tomto případě bude tedy zpochybnění prototypičnosti askribované vlastnosti dané entitě.

98) [...] bonitos bonitos no son los Bulldog pero son muy agradables.

RAE, CORPES XXI, cit. 28.08.2023

Výše uvedený příklad jsme převzali z orálního části korpusu CORPES XXI. Vzhledem k velmi nízkému počtu výskytů adjektivní reduplikace obecně, která se vyskytuje jen

v omezeném množství v orální části korpusu, lze předpokládat, že se jedná o jev vlastní spíše mluvenému jazyku. Z tohoto důvodu nedisponujeme dostatečným vzorkem materiálu pro vyvozování jakýchkoliv závěrů v rámci této práce.

6.2.3 Metajazyková negace v katalánštině

Pro katalánštinu jsme nenalezli v žádném z nás dostupných korpusů případ lexikální reduplikace v dosahu větné negace. Obdobně jako v kapitole 6.1.8.1 lze očekávat, že v mluvené řeči bude existovat obdobná konstrukce jako ve španělštině.

6.3 Závěr k funkční typologii negace ve španělštině a v katalánštině

V této kapitole jsme představili náš návrh na aplikaci funkčního pohledu na negaci ve španělštině a v katalánštině tak, jak ho navrhují Hengeveld a Mackenzie ve svém článku *Negation in Functional Discourse Grammar* (2018). Tato typologie vychází z výstavby produkce jazykového výrazu podle diskursové funkční gramatiky. V souladu s ní můžeme negaci pozorovat na dvou úrovních: reprezentační a interpersonální.

Podtypy negace na interpersonální úrovni včetně zkrácených příkladů, které jsme výše citovali z korpusu, jsme shrnuli do tabulky 1.

	Španělština (příklad)	Katalánština (příklad)
Negace propozičního obsahu	Uvozovací <i>no</i> (<u>no</u> , <i>no lo es</i>)	Uvozovací <i>no</i> (<u>no</u> , <i>no ho és</i>)
		Emfatické <i>pas</i> (<i>no ho és pas</i>)
Negace epizody	Spojka <i>ni</i> (<i>no puedo <u>ni</u> quiero</i>)	Spojka <i>ni</i> (<i>no podia <u>ni</u> volia</i>)
	Emfatické <i>tampoco</i> (<u><i>ni tampoco</i></u> <i>lo dijo cuando...</i>)	Emfatické <i>tampoc</i> (<u><i>ni tampoc</i></u> <i>no va intervenir...</i>)
Negace stavu věcí	Spojka <i>sino</i> (<i>que</i>) (<i>el tiempo no pasa, <u>sino que</u> nosotros pasamos a través del tiempo</i>)	Spojka <i>sinó</i> (<i>que</i>) (<i>no somriu, <u>sinó que</u> riu</i>)

	Spojka <i>pero</i> (<i>las sillas no alcanzan, <u>pero</u> Oliviera trae dos taburetes</i>)	Spojka <i>però</i> (<i>no reia, <u>però</u> ensenyava les dents</i>)
	Emfatické <i>pero sí (que)</i> (<i>no oía, <u>pero sí</u> veía los aplausos</i>)	Emfatické <i>però sí (que)</i> (<i>no li queia bé, <u>però sí</u> que li agradava treballar amb ell</i>)
Nulová kvantifikace	Nulový kvantifikátor v postpozici k verbu (<i>no dijo <u>nada</u></i>)	Nulový kvantifikátor v postpozici k verbu (<i>no sap <u>res</u></i>)
	Nulový kvantifikátor v antepozici k verbu (<i><u>nada</u> dijo</i>)	Nulový kvantifikátor v antepozici k verbu (<i><u>ningú</u> no ha d'oblidar</i>)
	Kvantifikátor <i>alguno</i> v postpozici k nulově kvantifikovanému členu (<i>no he visto película <u>alguna</u></i>)	
	Minimizér (<i>no se veía <u>ni un alma</u></i>)	Minimizér (<i>no va canviar <u>ni un pèl</u></i>)

Tabulka 1: Zápor na reprezentační úrovni ve španělštině a v katalánštině – shrnutí

Z tabulky je zřejmých několik dílčích rozdílů, které nyní stručně okomentujeme.

Katalánština oproti španělštině disponuje emfatickým markátorem *pas*, který se v rámci námi užitých typologie může podílet na utváření negace propozičního obsahu.

Naopak španělština disponuje možností užívat neurčitého kvantifikátoru *alguno* v postpozici k jinému větnému členu (zejm. jde o slovní druh substantiva) za účelem nulové kvantifikace tohoto větného členu. V katalánštině předpokládáme v důsledku vlivu španělštiny u některých mluvčích obdobnou možnost nulové kvantifikace. Z hlediska teoretického však o této možnosti korpusová data a gramatiky mlčí.²²

Poslední výrazný rozdíl těchto dvou jazyků spočívá v možnosti koexistence vícera záporných slov v preverbální pozici. Ve španělštině je tato možnost vyloučena, jinými slovy, v preverbální pozici může stát pouze jedno záporné slovo či záporový markátor. Důsledek tohoto omezení je skutečnost, že ve chvíli, kdy fokalizujeme nulový kvantifikátor do

²² Batlle (2016, s. 555) cituje ze staré katalánštiny příklady postponovaného *algú*, nicméně poukazuje na skutečnost, že k výskytu docházelo převážně v dosahu předložky *sens*, nikoliv v dosahu větné negace: *sens haver efecte algú*. Takové užití jsme mezi daty z korpusu našli (*sens dubte algú*).

preverbální pozice, musíme povinně elidovat záporový markátor *no*, jelikož zde spolu tyto dva záporné elementy nemohou koexistovat. Katalánština na druhou stranu umožňuje záporový markátor zachovat.

Další úroveň negace ve diskursově funkční typologii je úroveň interpersonální, jejichž relevantní podtypy a konkrétní prostředky pro jejich vyjadřování jsme shrnuli do tabulky č. 2.

	Španělština (příklad)	Katalánština (příklad)
Popření	Popírací konstrukce <i>no es que</i> + subjektiv (<i>no es que tema a la muerte</i>)	Popírací konstrukce <i>no és que</i> + subjektiv (<i>no és que volguem la independència</i>)
Metajazyková negace	Reduplikace v dosahu větné negace (<i>bonitos bonitos no son</i>)	Reduplikace v dosahu větné negace (-)

Tabulka 2: Zápor na interpersonální úrovni ve španělštině a v katalánštině – shrnutí

V rámci negace na interpersonální úrovni je pro nás relevantní typologie poměrně zredukovaná oproti té, kterou představují Hengeveld a Mackenzie, a to proto, že realizace ostatních jimi navrhovaných kategorií nemá ve španělštině ani v katalánštině žádné dopady na výslednou podobu jazykového výrazu.

V případě metajazykové negace jsme nenalezli žádný specifický prostředek pro její vyjádření, ačkoliv lze předpokládat, že reduplikace v dosahu větné negace bude možná obdobná jako ve španělštině. Korpusová data však existenci takovéto konstrukce v katalánštině přímo nepotvrdila.

7. Další syntaktické dopady negace

V této kapitole si klademe za cíl zabývat se některými dílčími problémy, které nastávají v rámci větné negace a které jsme do předchozích kapitol buď nezahrnuli nebo je v nich pouze okrajově zmínili.

Naším cílem nebude zcela opustit funkční pojetí, se kterým jsme v předchozích částech pracovali, tudíž se budeme místy vracet k pojmům, které jsme již výše vyložili a popsali. Typologické popisy však pro tyto dílčí problémy nenabízejí jasné kategorie, budeme se tudíž snažit o vlastní pokus tyto problémy interpretovat na základě dostupné literatury a již představeného diskursového funkčního hlediska.

7.1 Katalánské *gaire* a *pus*

Kvantifikátoru *gaire*²³ se v katalánštině užívá jako polárního výrazu, který vyjadřuje poněkud nižší intenzitu/míru realizovanosti (IEC, 2019, s. 348; příklad převzat tamtéž a přeložen autorem práce).

- 99) No menja gaire.
„Moc nejí.“

Ve španělštině se v těchto kontextech vyskytuje kvantifikátor *mucho*. Ve valencijské a tortóské variantě katalánštiny se podle IEC (2019, s. 348) v těchto situacích používá výrazu *molt*.

- 100) No menja molt.

Druhý kvantifikátor, *pus*²⁴, je dialektální povahy. Užívá se ho zejména v severní a mallorské katalánštině, přičemž se jedná o skalární výraz, vyjadřující limit realizovatelnosti děje (viz příklad 101, převzat z IEC, 2019, s. 346, přeloženo autorem práce).

- 101) No en vull pus, de vi.
„Už nechci víno.“

---

²³ Původ tohoto kvantifikátoru je germánský, a to z franského *WAIGARO („hodně“, srov. francouzské *guère*, Batlle, 2016, s. 275).

²⁴ Etymologický původ spočívá v latinském výrazu PLŪS („více“, srov. francouzské *plus* a italské *più*, Batlle, 2016, s. 286).

Ve zbytku katalánských variet mu odpovídá kvantifikátor *més*, ve španělštině poté *más*.²⁵

Tento kvantifikátor klasifikujeme odděleně proto, že v zásadě nezapadá nijak do námi užívané funkční negační typologie. Náš návrh na interpretaci tohoto jevu je ten, že jde o pouhou formální úpravu výrazu, provedenou v důsledku působení záporného prostředí, ke které dochází až při přechodu na morfosyntaktickou úroveň. Funkční dopad jejich užití je minimální; navíc, jak již bylo řečeno, nejsou užívány na celém katalánském jazykovém území.

7.2 Kongruenční subjunktiv

Modální kongruencí rozumíme v souladu se Zavadilem (2020, s. 455) vyjádření modu vedlejší věty obsahové, jejímž původcem je predikát věty řídící tuto větu obsahovou. Modální kongruence se ve větě obsahové projevuje připouštěním, či dokonce vyžadováním kongruenčního subjunktivu jako modu, aplikovaném na predikát této vedlejší věty. Zavadil (2020, s. 455) zde mluví o lexikálně-syntaktické konstrukci modalizátoru (tj. predikátu věty řídící) a dikta (tj. vedlejší věty obsahové).

Z této poměrně široké škály modalizátorů a modálních významů, které Zavadil (zejm. 1980, dále také 2010, 2020) rozlišuje, budou předmětem naší pozornosti modalizátory reálnosti. Tyto modalizátory jsou tvořeny celou řadou sloves, zejm. verba sentiendi (šp. *saber*; kat. *saber*), verba dicendi (šp. *decir*, *gritar*, *escribir*, *telefonear*; kat. *dir*, *cridar*, *escriure*, *telefonar*), verba declarandi (šp. *declarar*, *prometer*, *jurar*; kat. *declarar*, *prometre*, *jurar*), verba percipiendi (šp. *ver*, *sentir*, *percibir*; kat. *veure*, *sentir*, *percebre*) a verba putandi (šp. *creer*, *suponer*, *imaginar*; kat. *creure*, *suposar*, *imaginar*) (Zavadil, 2020, s. 456; 2010, s. 258-263). Tyto výrazy jsou citlivé na větnou negaci, při které se z nich stávají modalizátory non-reálnosti. Predikát dikta poté jako morfosyntaktický dopad větné negace zpravidla modálně kongruuje s modalizátorem prostřednictvím dikta ve tvaru subjunktivu. V tabulkách níže uvádíme reprezentativní příklady takové modální kongruence.

Sémantický typ slovesa	Modalizátor bez negace	Modalizátor znegován
Verbum sentiendi (<i>saber</i>)	<i>Sabe que Lucía se <u>case</u>.</i>	<i><u>No</u> sabe que Lucía se <u>case</u>.</i>
Verbum dicendi (<i>decir</i>)	<i>Dice que Lucía se <u>case</u>.</i>	<i><u>No</u> dice que Lucía se <u>case</u>.</i>

²⁵ Románské jazyky můžeme v tomto ohledu rozdělit na dvě skupiny: na jazyky, v nichž výraz „více“ etymologicky vychází z latinského MAGIS „více“ (šp. *más*, pt. *mais*, rum. *mai*), a jazyky, ve kterých tento výraz vychází z latinského PLŮS „více“ (it. *più*, fr. *plus*, rétorom. *pli*). Katalánština tedy je, obdobně jako u Jespersenova cyklu, těžko zařaditelná pouze do jedné skupiny, přihlížíme-li k její dialektální různorodosti.

Verbum declarandi (<i>declarar</i>)	<i>Declara que Lucía se <u>casa</u>.</i>	<i><u>No</u> declara que Lucía se <u>case</u>.</i>
Verbum percipiendi (<i>ver</i>)	<i>Ve que <u>llueve</u>.</i>	<i><u>No</u> ve que <u>llueva</u>.</i>
Verbum putandi (<i>creer</i>)	<i>Creo que <u>tiene</u> importancia.</i>	<i><u>No</u> creo que <u>tenga</u> importancia.</i>

Tabulka 3: kongruenční subjunktiv ve španělštině, podle Zavadila (2010, s. 258-263 a 2020, s. 456)

Sémantický typ slovesa	Modalizátor bez negace	Modalizátor znegován
Verbum sentiendi (<i>saber</i>)	<i>Sap que na Lucia es <u>casa</u>.</i>	<i><u>No</u> sap que na Lucia es <u>casí</u>.</i>
Verbum dicendi (<i>dir</i>)	<i>Diu que na Lucia es <u>casa</u>.</i>	<i><u>No</u> diu que na Lucia es <u>casí</u>.</i>
Verbum declarandi (<i>declarar</i>)	<i>Declara que na Lucia es <u>casa</u>.</i>	<i><u>No</u> declara que na Lucia es <u>casí</u>.</i>
Verbum percipiendi (<i>veure</i>)	<i>Veü que <u>plou</u>.</i>	<i><u>No</u> veü que <u>plogui</u>.</i>
Verbum putandi (<i>creure</i>)	<i>Crec que <u>té</u> importància.</i>	<i><u>No</u> crec que <u>tingui</u> importància.</i>

Tabulka 4: kongruenční subjunktiv v katalánštině, podle Zavadila (2010, s. 258-263 a 2020, s. 456)

Cílem těchto přehledů je poukázat na důležitou skutečnost v rámci větné negace. Doposud jsme viděli, že větná negace může mít zásadní dopad na zbytek povrchové struktury negované klauze. Můžeme však pozorovat, že její důsledky na morfosyntaktickou strukturu mohou sahat až za rámec jedné klauze a ovlivnit strukturu klauze jí syntakticky podřazené.

7.3 Závěr

V této kapitole jsme představili některé další aspekty větné negace, a sice některé další dopady, které může mít na formální strukturu výpovědi. V našem pojetí se jedná především o užití kvantifikátorů *gaire* a dialektálního *pus* v katalánštině a kongruenční subjunktiv

Kvantifikátory *gaire* a *pus* jsme oddělili od nulových kvantifikátorů a diskursově funkční typologie vůbec, jelikož se dle našeho soudu jedná o pouhou formální modifikaci jako důsledek působení záporného prostředí bez významnějšího funkčního dopadu.

Kongruenční subjunktiv jsme poté použili jako ukázkou působení negace za rámec jediné klauze. Modalizátory reálnosti totiž působí v případě aplikace větné negace na syntakticky podřazené klauzule (tj. dikta) a vyžadují modální kongruenci prostřednictvím dikta ve tvaru subjunktivu.

8. Expletivní negace: obecná charakteristika

Obecně vzato rozumíme expletivní negací (šp. *negación expletiva*, kat. *negació expletiva*) konstrukci, která je sice zdánlivě svojí strukturou velmi podobná, ne-li identická s negací větnou, avšak její pragmatická interpretace žádný záporný význam neobsahuje (Déperez a Espinal, 2020, s. 255). Jinými slovy, expletivní negace užívá záporu pleonasticky, a to aniž by v důsledku přinášela jakýkoliv záporný význam (López, 1999, s. 2627). Přebíráme z López (1999, s. 2627) příklad ze španělštiny.

102) Juan teme que no vaya a suspender su examen.

Záporový markátor *no* zde nepřenáší zápor, stává se pouze fosilizovanou součástí konstrukce slovesa *temer* (srov. české *Bojím se, že přijde.* a *Bojím se, aby nepřišel.*).

Jak již bylo zmíněno, formálně nebývá rozdíl mezi expletivní negací a negací větnou. Mohou zde nicméně existovat i formální rozdíly. Zatímco ve španělštině i v katalánštině je formální struktura obou typů negace totožná, např. ve francouzštině je signalizována absencí částice *pas*, která je u větné negace v současné francouzštině povinná, tudíž *ne* se stává jediným konstituentem expletivní negace (viz příklad 9, převzatý z Goosse a Grevisse, 2007, s. 1291).

103) J'ai peur que [...] ce ne soit contre-indiqué de le déranger.

(B. Vian, *L'écume des jours*)

Obecné charakteristiky expletivní negace shrnuje Déperez a Espinal (2020, s. 256) v několika bodech: i) napříč jazyky má tendenci vyskytovat se v různých konstrukcích, ii) bývá pouze volitelná; konstrukce, ve kterých se může vyskytovat, bývají gramatické i bez ní,²⁶ iii) nemá vliv na polaritu věty, iv) nevytváří záporné prostředí.

8.1 Expletivní negace ve španělštině a v katalánštině

Nyní se zaměříme na konkrétní konstrukce, ve kterých se expletivní negace vyskytuje v námi traktovaných jazycích. Nejčastější konstrukce, ve kterých se expletivní negace vyskytuje, jsou predikáty vyjadřující obavu, zákaz, zabránění, popření či pochybnost; dále v některých typech vět časových, komparativních a zvolacích (Déperez a Espinal, 2020, s. 256; López, 1999, s. 267).

---

²⁶ Je však důležité podotknout, že v určitých případech vynechání expletivní negace může mít sémantické důsledky. Srov. čes. *Bojím se, aby nepřišel.* (→ *Bojím se, že přijde.*) a *Bojím se, aby přišel.* (→ *Bojím se, že nepřijde.*).

Teresa Espinal (2002, s. 2776) interpretuje expletivní negaci jako důsledek působení logického významu konstituentů utvářejících tyto konstrukce (slovesa vyjadřující obavu, komparativní spojky apod.), který k sobě přitahuje záporné elementy, zároveň však tyto konstrukce pohlcují záporný význam těchto elementů. Jsou zde tedy formálně přítomny, avšak jejich dopad na sémantickou interpretaci výpovědi je zcela minimální. Konkrétní konstrukce, ve kterých se expletivní negace může vyskytnout, shrnujeme do tabulky 5 (příklady přejímáme od Teresy Espinal, 2002, s. 2276-2277 a pro katalánštinu a od Sáncheze Lópeze, 1999, s. 2627 pro španělštinu).

Typ konstrukce	Příklad (španělština)	Příklad (katalánština)
Komparativní konstrukce	Más vale ser feliz con poco dinero que <u>no</u> desgraciado con mucho.	Gasta més ell en tres mesos que <u>no</u> tu en tot l'any.
Spojky vyjadřující časový limit či posloupnost	No me iré de aquí hasta que <u>no</u> me hayas dicho lo que quiero oír.	Va prometre que s'esperaria fins que el seu xicot <u>no</u> tornés de la guerra.
Slovesa obavy či bránění	Juan teme <u>no</u> vaya a suspender un examen.	La policia evità que hi hagués <u>cap</u> incident.
Exklamativní konstrukce rétorické povahy	¡Cuánto <u>no</u> habrá trabajado María para lograr ese puesto!	Quantes bestieses <u>no</u> deu haver dit, aquest noi!

Tabulka 5: Expletivní kategorie ve španělštině a v katalánštině

V případě komparativních konstrukcí umožňuje katalánština v určitých varietách (viz kapitolu 3.4) užití emfatického *pas* v těsné postpozici k *no*. Výsledná konstrukce by byla následující:

104) Gasta més ell en tres mesos que no pas tu en tot l'any.

V rámci komparativních konstrukcí mohou mít expletiva svůj původ v kontrastu, který tyto konstrukce představují. Jinými slovy, v příkladu 105 můžeme užitý expletivní zápor interpretovat prostřednictvím opozice 106, kterou příklad 105 vyjadřuje.

105) Más vale ser feliz con poco dinero que no desgraciado con mucho

106) → Ser feliz con poco dinero vale más. Ser desgraciado con mucho dinero no vale más.

Sánchez López (1999, s. 2629) upozorňuje na syntaktické omezení možnosti výskytu expletivní negace v komparativních konstrukcích. Toto omezení znemožňuje její výskyt v případě, že by druhým elementem v konstrukci byla klauze s osobním tvarem slovesa.

- 107) *María canta mejor que (*no) baila.
 108) Mejor sabe María cantar que (no) bailar.

U sloves vyjadřujících obavu interpretuje García de Diego (1981, s. 379) expletivní negaci jako pozůstatek klasicko-latinské spojky NĒ, užívané v těchto typech vět. Kucharský a Quitt (1972, s. 168) a Kudrnovský (1947, s. 132) popisují pro latinské věty nejen obavné, nýbrž také zabraňovací právě tuto spojku (příklad převzat od Mikulové, 2014, s. 351, vokalické délky, glosování a překlad doplněny autorem práce).

- 109) VEREOR,   NĒ   Ā   TĒ   RŪRSUS   DISSENTIAM.
 Obávat se;IND;PRS;1SG   že   od   ty;ABL   znovu   nesouhlasit;SBJV;PRS;1SG
 „Obávám se, že s tebou znovu nesouhlasím.“   (Cicero, *De legibus* 3, 33)

Tento odkaz latiny, spojený s vnitřním přáním mluvčího, aby se obávaný proces neuskutečnil, jsou možnými původci expletivní negace v těchto konstrukcích.

Mentální pozadí expletivní negace v případě konstrukcí se spojkami vyjadřujícími časový limit či posloupnost je v zásadě obdobné. Jak ilustrujeme prostřednictvím příkladů 110 a 111, u mluvčích převládá idea prozatímní nerealizovanosti děje (*no tornar de la guerra, no decir lo que quiero oír*), která umožňuje, aby se děj mohl konat (*esperar-se*) nebo naopak brání jeho realizování (*no irse de aquí*).

- 110) No me iré de aquí hasta que no me hayas dicho lo que quiero oír.
 111) Va prometre que s'esperaria fins que el seu xicot no tornés de la guerra.

V případě exklamativních konstrukcí hovoří Sánchez López (1999, s. 2630) o silném modálním náboji výpovědi, který vede k možnosti výskytu expletivní negace. Tuto tezi podkládá tvrzením, že expletivní negace u exklamativních konstrukcí se vyskytuje zejména tehdy, je-li predikátové sloveso ve tvaru futura či kondicionálu, přičemž jejich interpretace je modální (zejm. probabilitivní). V případě námi citovaného v katalánštině v tabulce 5 tomu tak není, avšak vyskytuje se zde perifráze *deure* + infinitiv, která v katalánštině tento probabilitivní význam vyjadřuje.

Na závěr kapitoly je nutno podotknout již výše zmíněnou skutečnost, a sice že všechny tyto konstrukce přítomnost expletivního *no* pouze umožňují, avšak nevyžadují. Jsou tedy gramatické i bez expletivní negace, aniž by její absence jakkoliv modifikovala význam výpovědi.

9. Závěr k teoretické části

V první části teoretické části této práce jsme v rámci obecného úvodu k tématu záporu představili jeho definici a hlavní typy (větný, členský a lexikální). Dále jsme rozvedli téma větného záporu v tradičním pojetí, představili jsme stěžejní pojmy, které se v tradiční lingvistice používají, zejména polarita záporu, negativně polární výrazy, záporové aktivátory a záporová shoda.

Následně jsme představili pojem Jespersenův cyklus, pravděpodobně nejužívanější příklad pro popis větného záporu v diachronii. Zde jsme rovněž zmínili, do jaké fáze Jespersenova cyklu náleží španělština s katalánštinou, přičemž jsme podotkli, že navzdory odborné literatuře katalánština může patřit hned do několika fází najednou, v závislosti na konkrétní diatopické variantě. Zajímalo nás také širší schéma větné negace, a sice jaká je situace v rámci románských jazyků obecně, do jakých skupin můžeme románské jazyky rozdělovat podle způsobu realizace větné negace a kam v tomto schématu můžeme zařadit španělštinu a katalánštinu, opět s ohledem na katalánskou dialektální různorodost.

Stěžejní část teoretické části představují kapitoly 4., 5. a 6., ve kterých představujeme teoretický rámec diskursově funkční gramatiky, který následně aplikujeme na španělský a katalánský jazykový materiál. Vydělujeme zde několik podtypů větného záporu, kterými jsou negace propozičního obsahu, negace epizody, negace stavu věcí a nulová kvantifikace na úrovni reprezentační a odmítnutí, popření a metajazyková negace na úrovni interpersonální.

Ve zbytku teoretické části se dále zabýváme dalšími dílčími problémy negace, a sice katalánskými kvantifikátory *gaire* a *pus*, dále kongruenčním subjunktivem po záporných výrazech reálnosti a expletivní negací.

10. Praktická část

V praktické části této práce je obsaženo 5 případových studií, které se týkají tématu větné negace ve španělštině a v katalánštině. Studie mají podobu korpusových analýz, které budou jak komparativní, tedy budeme v nich zkoumat oba jazykové systémy ve vzájemném kontrastu (studie 1 až 4), avšak budeme se v jedné studii věnovat rovněž distribuci jevu specifického pouze pro katalánštinu (studie 5). Konkrétní užívané korpusy budou vždy představeny v rámci dané studie, jelikož v každé studii jsme používali odlišný subkorpus v závislosti na specifikách námi zkoumaného jevu.

V úvodu každé studie představíme námi zkoumaný jev, případně odkážeme na relevantní části teoretické části. Obecně však vycházíme z teoretické části této práce jako celku, zejména z funkční typologie španělského a katalánského záporu, kterou jsme v této části představili. Budeme však rovněž užívat tradičnějších termínů, které jsme v teoretické části rovněž vyložili. Obsažena zde bude rovněž i hypotéza, jak předpokládáme, že daný jev bude v daném jazyce či v daných jazycích fungovat, či co je naším záměrem prostřednictvím dané studie stanovit.

Následovat bude stručný popis našeho postupu práce s korpusem, především námi užitý dotaz a konkrétní způsob, jakým jsme rozřídili korpusová data. Ta následně shrneme do přehledných tabule s námi stanovenými kategoriemi a jejich konkrétními počty výskytů. Tyto výsledky následně budeme interpretovat.

Na závěr studie shrneme výsledky, ke kterým jsme v korpusových analýzách došli a srovnáme je s námi vyslovenou hypotézou.

Vzhledem ke skutečnosti, že katalánské korpusy bývají oproti korpusům španělským menšího rozsahu, není pro nás možné provádět kvantitativní analýzu. Veškeré korpusové analýzy budou tedy kvalitativní, přičemž budeme uvádět u výsledných kategoriích orientační počty výskytů, které mohou napomoci dokreslit fungování námi zkoumaného jevu, avšak nemůžeme je považovat za dostatečně reprezentativní vzhledem k výše zmíněnému problému.

10.1 Případová studie 1: Španělské ekvivalenty katalánského *pas*

V následující studii provedeme korpusovou analýzu, která si klade za cíl stanovit, zdali ve španělštině existují ekvivalenty ke katalánskému emfatickému záporovému markátoru *pas*. Naším předpokladem je, že ve španělštině systémové ekvivalenty katalánského *pas* neexistují, a že případné ekvivalenty budou zejména lexikálními opisy tohoto markátoru.

Za účelem studie jsme vytvořili paralelní subkorpus v rámci korpusu InterCorp (verze 16), složený výhradně ze španělsky psaných beletrických textů a jejich katalánských překladů. Námi užitý dotaz v jazyce CQL vypadal následovně:

```
[tag="V.*"][word="pas"]
```

Z celkového počtu 118 jsme manuální analýzou eliminovali šumy, tvořené zejména výskytem slova *pas* ve funkci substantiva, zejména v kolokaci *donar pas* „udělat krok“. Výsledný vzorek čítal 101 výskytů, které jsme pomocí sekundární manuální analýzy roztřídili podle toho, zda ve španělštině měly nebo neměly respondentu, byť svojí syntaktickou či sémantickou povahou jen vzdáleného.

Celkový počet výskytů	101
Bez ekvivalentu	97
S ekvivalentem	4

Tabulka 6: španělské ekvivalenty katalánského *pas*

Jak je již na první pohled patrné, valná většina výskytů byla bez jakéhokoliv respondentu ve španělštině. Typicky se jedná o prostý emfatický zápor (příklad 1).

1) No hi anirem pas tots dos.

ÚČNK, InterCorp, cit. 14.11.2023. Javier Cercas, *Vojáci od Salaminy (Soldats de Salamina)*, překlad Ponç Puigdevall.

Dále se mezi výskyty nachází typy promluv, které bychom z hlediska funkční diskurzové gramatiky nazvali negacemi propozičního obsahu, jelikož se jedná o reakci na kladnou variantu negované propozice (příklad 2).

2) Em buscaves? Parlava amb en Joan. – No, no et buscava pas a tu [...].
ÚČNK, InterCorp, cit. 14.11.2023. Julia Navarro, Bratrstvo turínského plátna (*La Germandat del Sant Sudari*), překlad Carles Urritz.

V neposlední řadě zde nacházíme též konstrukce, které v rámci diskurzního funkčního rámce můžeme označit jako popření, jelikož po negaci následuje opravná informace uvozená spojkou *sinó* (příklad 3).

3) [...] la banyera, que no està pas plena d'aigua calenta, sinó de llet de burra tèbia [...].
ÚČNK, InterCorp, cit. 14.11.2023. Javier Moro, Červené sarí (*El sari vermell*), překlad Roger Terrades.

Přesuneme-li se k těm výskytům, kde můžeme hovořit o určitém ekvivalentu ve španělštině, nejsou početné. Konkrétně jsme identifikovali 4 případy, kdy můžeme hovořit o určité korespondenci mezi *pas* a konkrétním užitým prostředkem ve španělštině. Jedním z nich byla kolokace *bajo ningún concepto*, do češtiny přeložitelná jako „v žádném případě“ (příklad 4).

4) Bajo ningún concepto se quedaría en casa mientras el mundo entero iba a asistir a la segunda muerte de su marido.
No es quedaria pas a casa mentre tothom assistia a la segona mort del seu marit.
ÚČNK, InterCorp, cit. 14.11.2023. Javier Moro, Červené sarí (*El sari rojo / El sari vermell*), překlad do katalánštiny Roger Terrades.

Druhým případem, kde můžeme mluvit o určité korespondenci mezi jazykovými verzemi textu, je nulový kvantifikátor (konkrétně *ninguno*).

5) Además, eso no era ningún cumplido porque había contado mil veces lo feo que había sido Rajiv al nacer.
A més, això no era pas un elogi, perquè havia explicat milers de vegades que Rajiv en néixer era lletgíssim.
ÚČNK, InterCorp, cit. 14.11.2023. Javier Moro, Červené sarí (*El sari vermell*), překlad do katalánštiny Roger Terrades.

Poslední dva překladové protějšky *emfatického pas* mohou být sporné, jelikož neodpovídají nezbytně jeho *emfatické povaze*, avšak pokusíme se v následujících řádcích zdůvodnit, proč je v rámci naší analýzy považujeme za jeho ekvivalenty.

Jedním z nich je výraz *ya*, který citujeme níže v příkladu 6:

6) Ya no dudaba de sus sentimientos; al contrario, estaba loca por Rajiv, nunca había conocido un arrebatado semejante, pero intuía que la diferencia tan enorme que había entre sus orígenes acabaría por hacer mella en la relación, y podría quizás arruinarla por completo.

No dubtava pas dels seus sentiments, al contrari, estava boja per Rajiv, no havia conegut mai un engrescament semblant, però intuïa que l'enorme diferència entre els seus orígens acabaria perjudicant la relació i potser la destrossaria del tot.

ÚČNK, InterCorp, cit. 14.11.2023. Javier Moro, Červené sarí (*El sari rojo / El sari vermell*), překlad do katalánštiny Roger Terrades.

Dle naší interpretace je výraz *ya* možným ekvivalentem *pas* z toho důvodu, že v souladu s námi aplikovanou teorií (viz kapitola 6.1.2) by se mohlo jednat o negaci propozičního obsahu. Španělský výraz *ya* zde totiž implikuje předchozí realizaci děje, která však již netrvá. Obdobným způsobem *pas* může vyjadřovat kontrast mezi non-realizací děje a jeho předešlou realizací, který však již neprobíhá (resp. neprobíhala, jelikož sloveso je ve tvaru imperfekta). Může se tedy jednat o negaci propozičního obsahu v souladu s funkční typologií popsanou v teoretické části.

Posledním námi identifikovaným ekvivalentem je adverbium *acaso*, užitě v příkladu 7:

7) Pero un segundo después cambia de opinión: ¿acaso no sería un pecado desestimar algo tan maravilloso?
Però, un segon després, canvia d'opinió: no seria pas un pecat, desestimar una cosa tan meravellosa?

ÚČNK, InterCorp, cit. 14.11.2023. Javier Moro, Indická princezna (*Pasión india / Passió india*), překlad do katalánštiny Roger Terrades.

Toto adverbium figuruje zpravidla v otázkách (nasvědčují tomu zejména korpusová data, se kterými jsme během analýzy pracovali), je tedy pravděpodobné, že v rámci výše uvedeného příkladu plní adverbium *acaso*, stejně jako markátor *pas*, pouze emfatickou funkci posilující nejistotu tvrzení. Při zpětné kontrole ekvivalentů adverbia *acaso* v tázacích větách katalánských však pozorujeme, že v katalánštině je mu ekvivalentem spíše než *pas* adverbium vyjadřující nejistotu (v drtivé většině se jedná o adverbium *potser*, zpravidla uvozené tázací částicí *que*, viz příklad 8):

8) ¿Acaso no te quería?
Que potser no t'estimava?

ÚČNK, InterCorp, cit. 14.11.2023. Javier Moro, Červené sarí (*El sari rojo / El sari vermell*), překlad do katalánštiny Roger Terrades.

10.1.1 Závěr ke španělským ekvivalentům katalánského *pas*

Naše analýza si kladla za cíl určit, zdali ve španělštině existují výrazy, které by se daly považovat za ekvivalenty katalánského emfatického záporového markátoru *pas*. Za tímto účelem jsme užili paralelního korpusu InterCorp (verze 16), konkrétně španělsky psané beletrické texty v něm obsažené a jeho katalánské překlady.

Analýza ukázala, že v drtivé většině případů (97 ze 101) z námi zkoumaného jazykového vzorku skutečně nemá žádný překladový protějšek. Ve zbylých 4 případech jsme identifikovali dílčí možné ekvivalenty, které se dají shrnout následovně:

- 1) Ekvivalent lexikální: např. *bajo ningún concepto*
- 2) Nulový kvantifikátor: např. *ninguno*
- 3) Aspektuální adverbium: např. *ya*
- 4) Adverbium nejistoty: např. *acaso*

Je však nutné podotknout, že tyto 4 kategorie byly v korpusu zastoupeny pouze jedním výskytem, z čehož na konec vyvozujeme dva závěry:

i) Vzhledem k poměru těchto potenciálních ekvivalentů a zbytku výskytů, kde žádný ekvivalent neexistuje, je nutno konstatovat, že jakékoliv překladové protějšky katalánského *pas* jsou ve španělštině poměrně vzácné a v drtivé většině případů tomuto emfatickému markátoru ve španělštině neodpovídá nic. Tímto se potvrzuje hypotéza vyslovená v úvodu studie v zásadě potvrzuje.

ii) Námi uvedené výsledky jsou pouze náznakem možné typologie ekvivalentů katalánského *pas*, přičemž je více než pravděpodobné, že výzkum provedený na korpusu s větším rozsahem by přinesl daleko rozmanitější a na příklady bohatší typologii.

10.2 Případová studie 2: Katalánské ekvivalenty španělského *alguno* v postpozici

V této korpusové analýze se zaměříme na překladové ekvivalenty španělského postponovaného *alguno*, které, jak jsme konstatovali v kapitole 6.1.7, může ve španělštině plnit funkci nulového kvantifikátoru nedeterminovaného substantiva. Jelikož katalánské mluvnice se o existenci podobného výrazu nezmiňují, předpokládáme, že ekvivalentem v katalánštině bude zejména nulový kvantifikátor *cap*. Rovněž však odkazujeme na naši hypotézu z kapitoly 6.3, že pod vlivem španělštiny může dojít ke kalkování této španělské konstrukce i do katalánštiny.

Jako zdroj dat nám poslouží paralelní korpus InterCorp (verze 16), konkrétně španělsko-katalánský subkorpus tvořený beletrickými texty. Vzhledem ke skutečnosti, že středem naší pozornosti budou katalánské překlady španělské konstrukce [substantivum] + [*alguno*], omezili jsme námi užívaný subkorpus pouze na španělské originály. Výsledná velikost korpusu byla 737 692 pozic. Námi užitý dotaz vypadal následovně:

```
[tag="N.*"][lemma="alguno"]
```

Vzhledem k poměrně malé velikosti katalánské části korpusu jsme skrze námi zadaný dotaz získali po manuální analýze a eliminaci šumů pouhých 33 výsledků. Musíme tedy podotknout, že není v možnostech této analýzy poskytnout relevantní data ohledně poměru užitých konkrétních překladových ekvivalentů, nýbrž pouze nabídnout škálu ekvivalentů, kterými katalánština disponuje a které jsou podle korpusových dat systémovými ekvivalenty španělského postponovaného *alguno*. Počty výskytů a jejich poměr k ostatním způsobům překladu jsou tedy pouze orientační. Roztříděná korpusová data jsme shrnuli do následující tabulky 7:

Způsob překladu	Počet výskytů (100 %)	Příklad
-----------------	-----------------------	---------

<i>Cap</i> v antepozici	19 (58 %)	<i>En aquell moment, les paraules d'Indira no van suscitar <u>cap</u> resposta.</i>
<i>Cap mena/tipus de</i>	7 (21 %)	<i>No hi havia <u>cap mena de registre ni classificació d'arxius</u> [...].</i>
NS bez determinantu	4 (12 %)	<i>Ningú no ha patit <u>mal</u>.</i>
<i>Gens de</i>	2 (6 %)	<i>Crec sense <u>gens de vanitat</u> que sóc el fundador de la fortuna dels Nehru. [sic!]</i>
<i>Ni un / ni una</i>	1 (3 %)	<i>[...] ells continuaven sense emetre <u>ni un</u> so [...].</i>

Tabulka 7: Katalánské ekvivalenty španělského postponovaného *alguno*

Zdaleka nejčastějším respondentem byl v rámci korpusové analýzy výraz *cap* v antepozici k negovanému větnému elementu. V kapitole 5.1.6 jsme analyzovali tento výraz jako nulový kvantifikátor, kterému ve španělštině systémově odpovídá nulový kvantifikátor *ninguno*. Na základě těchto dat tedy můžeme hovořit o španělském kvantifikátoru *ninguno* a postponovaném *alguno* jako o synonymních.

Druhým častým ekvivalentem je výraz *cap mena de / cap tipus de*. Tyto výrazy jsou v zásadě rovněž nulovými kvantifikátory, jelikož jsou založeny na nulovém kvantifikátoru *cap*. Výrazy *mena/tipus* („druh“) však vnášejí skrze etymologický původ ideu kvalifikační rozrůzněnosti, tzn. mluvčí dává větší důraz na jednotlivé možnosti/druhy nulově kvantifikovaného elementu. Problémem této interpretace mohou být užití, kdy tyto výrazy kvantifikují abstraktní substantiva, jelikož zde může být problém rozlišovat jednotliviny (příklad 9).

9) No tema cap mena d'escrúpol a fer servir el seu lligam amb la família per donar suport al partit contrari. ÚČNK, InterCorp, cit. 4. 11.2023. Javier Moro, Červené sarí (*El sari vermell*), překlad Roger Terrades.

Je tedy pravděpodobné, že v současné katalánštině se důsledkem gramatikalizace jedná pouze o jakousi emfatickou variantu nulového kvantifikátoru *cap*, podobně tak španělské výrazy typu *ningún tipo de* mohou být emfatickými variantami kvantifikátoru *ninguno*.

Jako překladový protějšek se mezi daty vyskytují i nominální syntagmata bez determinantu. Existenci tohoto jevu komentují jak gramatiky katalánské (příklad 10, převzat od

Teresa Espinal, 2002, s. 2756) tak španělské (příklad 11, převzat od Sánchez López, 1999, s. 2596)

- 10) No m'ha dit gran cosa.
- 11) No hay persona más desgraciada que tú.

Jak jsme již zmínili v kapitole 6.1.7, ve španělštině je taková konstrukce možná pouze tehdy, je-li toto nominální syntagma dále rozvítené, jako je tomu v příkladu YY. Data z korpusu však nasvědčují tomu, že tento požadavek je přítomen pouze pro substantiva vyjadřující jednotliviny. Nemusí však nutně jít o konkréta, tomuto mechanismu mohou být podřízena i některá abstrakta (příklad 12). Důležitým faktorem se zdá tedy být počitatelnost těchto substantiv.

- 12) [...] no hay acontecimiento económico en el mundo que no tenga que ver con él y sus amigos.
ÚČNK, InterCorp, cit. 4.11.2023. Julia Navarro, *La hermandad de la Sábana Santa*.

Nejsou-li tyto jednotliviny rozvítené, výsledkem může být agramatická věta (převzato od Sánchez López, 1999, s. 2596).

- 13) *Juan no lee libro.

Na základě korpusových dat²⁷ lze předpokládat, že tento mechanismus funguje v katalánštině obdobným způsobem.

- 14) [...] no hi ha mort més cruel.

Avšak ani faktor počitatelnosti není zcela přesvědčivý, jelikož i zcela očividně počitatelná nominální syntagmata mohou být nerozvinutá i bez členu, přičemž výsledná věta je zcela přijatelná.

- 15) Doncs si no hi ha llibre, no hi ha article.
ÚČNK, InterCorp, cit. 4.11.2023. Larsson Stieg, *La noia que somiava un llumí i un bidó de gasolina*, překlad Antoni Altau i Ribalta.

- 16) O sea, que sin libro no hay artículo.

---

²⁷ Data jsme zde ověřovali v katalánských textech přeložených i z jiných jazyků než ze španělštiny.

ÚČNK, InterCorp, cit. 4.11.2023. Larsson Stieg, *La chica que soñaba con una cerilla y un bidón de gasolina*, překlad Juan José Ortega Román a Martín Lexell.

Ověřit, zdali na chování těchto nominálních syntagmat mohou mít vliv okolnosti spojené spíše s vnějším světem výpovědi (např. její emocionální náboj) než striktně se syntaktickou strukturou, není v možnostech této práce.

Výraz *gens de* v zásadě odpovídá nulovému kvantifikátoru *cap* s tím rozdílem, že se užívá zpravidla s nepočítatelnými substantivy.

17) Crec sense gens de vanitat que sóc el fundador de la fortuna dels Nehru. [sic!]

ÚČNK, InterCorp, cit. 4.11.2023. Javier Moro, *Červené sarí (El sari vermell)*, překlad Roger Terrades.

Poslední způsob překladu, výraz *ni un*, interpretujeme jako minimizér.

18) [...] ells continuaven sense emetre ni un so [...].

ÚČNK, InterCorp, cit. 4.11.2023. Julia Navarro, *Bratrstvo turínského plátna (La Germandat del Sant Sudari)*, překlad Carles Urritz.

Nutno poukázat na skutečnost, že v datech z korpusu jsme nenalezli ani jeden výskyt postponovaného *algun*, jehož výskyt bychom vzhledem k blízkosti obou jazyků teoreticky mohli předpokládat. Hypotéza, že obdobný způsob nulové kvantifikace nejspíše existuje i v katalánštině, kterou jsme vyslovili v kapitole 6.3, se tedy korpusovou analýzou nepotvrdila.

10.2.1 Závěr ke katalánským ekvivalentům španělského *alguno* v postpozici

Korpusová analýza odhalila poměrně pestrou škálou prostředků, které fungují jako překladové ekvivalenty španělské konstrukce [substantivum] + [*alguno*], kdy *alguno* funguje jako nulový kvantifikátor. Katalánskými ekvivalenty je, v souladu s naší hypotézou, nulový kvantifikátor *cap*, popř. jeho emfatická rozšířená varianta *cap mena/tipus de*. Dále však nacházíme mezi ekvivalenty též nominální syntagmata bez determinantu, nulový kvantifikátor *gens de* a v poslední řadě též minimizéry uvozené výrazem *ni un(a)*.

V případě výrazů *cap mena/tipus de* zůstává otázkou, zda jde pouze o emfatickou variantu kvantifikátoru *cap*, nebo zda existuje určité hlubší sémantické či jiné omezení na užití těchto výrazů. V této práci se klaníme k první možnosti, jelikož korpusová data průkazně neodhalila žádné takové omezení.

Rovněž jsme poukázali na určitá omezení v užití nominálních syntagmat bez determinantu (příklady 10-16), která však se zdají být komplikovanější než tradičně uvádějí gramatiky, jež jako rozhodující faktor uvádějí počitatelnost substantiva tvořící syntagma a jeho rozvitost.

Na závěr jsme upozornili na skutečnost, že mezi výsledky korpusových dat jsme nenalezli ani jeden výskyt postponovaného *algun*. Tato skutečnost tedy nepotvrzuje naši hypotézu z kapitoly 6.3. Zůstává však stále možností, že je tomu tak vzhledem k menšímu rozsahu korpusu, jednoduše povaze textů a skutečnosti, že se jedná pouze o texty beletrické.

10.3 Případová studie 3: Elize *no* v antepozici k verbu v koexistenci se záporným slovem v katalánštině (a ve španělštině)

V této korpusové analýze se zaměříme na elizi záporového markátoru *no* v koexistenci se záporovým slovem (zejm. nulovým kvantifikátorem) v preverbální pozici. Zajímá nás především poměr výskytu těchto dvou možností a jejich distribuce, která by teoreticky mohla být vázána na konkrétní záporná slova či jiné faktory.

Druhotně nás zajímá též možnost navázat na tyto konstrukce emfatickou částicí *pas*, tj. zdali existují tendence či restrikce jejího užití pro jednu či druhou variantu.

V poslední řadě nás bude též zajímat možnost obdobné analýzy pro španělštinu, popř. zdali můžeme o podobné dichotomii vůbec mluvit, vzhledem k jasně odmítavému postoji deskriptivních mluvnic (viz teoretická část).

První část naší analýzy si klade za cíl shromáždit data o poměru výskytů elidovaných a neelidovaných variant námi zkoumaných konstrukcí.

Jako zdroj dat nám posloužil katalánský subkorpus paralelního korpusu InterCorp (verze 16) o celkové velikosti 16 091 278 pozic. Jelikož se v této části jedná pouze o jednojazyčnou analýzu, nepoužíváme žádný zarovnaný korpus.

Původní dotaz jsme museli značně zredukovat, jelikož z původních zamýšlených nulových kvantifikátorů *res*, *ningú*, *mai* a *enlloc* byly pro analýzu použitelné pouze kvantifikátory *mai* a *ningú*. Výskyty nulového kvantifikátoru *res* byly z drtivé části pouze šumy a počet výskytů *enlloc* byl příliš nízký²⁸ na to, aby bylo možné provést smysluplnou analýzu. Dotaz tedy vypadal pro elidovanou variantu následovně:

```
[word="ningú|mai"] [tag="V.*"&word!=".*t|. *r"]29
```

Pro neelidovanou verzi poté takto:

```
[word="ningú|mai "] [tag="V.*"&word!=".*t|. *r"]
```

Takto formulovaný dotaz vyhledal pouze zanedbatelné množství šumů v řádu jednotek. Výsledky jsme shrnuli do následující tabulky.

---

²⁸ 5 výskytů bez *elize* a 1 s *elizi*, ve většině navíc šlo pouze o šumy.

²⁹ Omezení na vyloučení slovesných tvarů zakončených na *-t*, *-r* jsme doplnili za účelem zabránění výskytu tvarů infinitivu (např. *parlar*), gerundia (např. *parlant*) a participia (např. *parlat*).

Bez elize <i>no</i> (celkem 1133 výskytů)		S elizí <i>no</i> (celkem 741 výskytů)	
Záporné slovo	Frekvence	Záporné slovo	Frekvence
<i>Mai</i>	575	<i>Mai</i>	414
<i>Ningú</i>	558	<i>Ningú</i>	327

Tabulka 8: Distribuce elize záporového markátoru *no* v koexistenci se záporovým slovem v katalánštině

V rámci dat z korpusu vidíme mírnou tendenci k zachování *no* v případě antepozice záporného slova. Vzhledem k počtu výskytů případů, kdy *no* bylo elidováno, však nemůžeme tvrdit, že by se jednalo o tendenci jednoznačnou, nýbrž že obě možnosti jsou v rámci systému ve volné distribuci, tedy může docházet a dochází k jejich volné alternaci. Tomu nasvědčuje i skutečnost, že poměry výskytů jednotlivých záporných slov jsou velmi podobné. Data z korpusu tedy skutečně nenasvědčují tomu, že by v případě elidování či zachování záporového markátoru došlo k jakémukoliv významovému posunu – obě konstrukce se vyskytují v obdobných kontextech.

V následující části uvádíme příklady každého záporového slova napřed bez elize a poté s elidovaným záporovým markátorem.

19) Sutt mai no mostrava la seva impaciència.

ÚČNK, InterCorp, cit. 5.11.2023. Isaac Asimov, *Nadace (La fundació)*, překlad Sílvia Aymerich

20) [...] gairebé mai semblava parlar del tot seriosament.

ÚČNK, InterCorp, cit. 5.11.2023. Javier Cercas, *Vojáci od Salaminy (Soldats de Salamina)*, překlad Ponç Puigdevall

21) [...] ningú no sabia cap on havia anat, no havia dit res a ningú.

ÚČNK, InterCorp, cit. 5.11.2023. Milan Kundera, *Žert (La broma)*, překlad Sergi Jover, Paloma Rancaño

22) [...] ningú dubta que va ser ell.

ÚČNK, InterCorp, cit. 5.11.2023. J. K. Rowlingová, *Harry Potter a ohnivý pohár (Harry Potter i el calze de foc)*, překlad Marc Alcega, Laura Escorihuela

Rovněž pro nulový kvantifikátor existuje poměrně vysoké množství výskytů (zhruba 100 pro obě varianty), avšak vysoký počet šumů neumožňuje jakoukoli přesnou analýzu a počet výskytů by byl značně zkreslený. Pro úplnost však uvádíme alespoň dva relevantní příklady: první bez elize a druhý s elizí.

23) No ploreu sra. Hudson, res farà aturar el viatge d' una bala.

ÚČNK, InterCorp, cit. 5.11.2023. J. K. Rowlingová, *Harry Potter a relikvie smrti (Harry Potter i les relíquies de la mort)*, překlad Xavier Pàmies

24) [...] res no semblava tenir color tret dels pòsters enganxats pertot arreu.

ÚČNK, InterCorp, cit. 5.11.2023. George Orwell, *1984 (1984)*, překlad Lluís-Anton Baulenas

Co se týče emfatického záporu pomocí markátoru *pas*, pokusili jsme se mezi daty nalézt indicie, které by nám napomohly odhalit možnosti a fungování jeho distribuce mezi větami typu:

25) Ningú no ho diu pas.

26) Ningú ho diu pas.

Mezi daty z korpusu jsme však žádný výskyt *pas* nenalezli. Tato skutečnost nemusí přímo znamenat, že konstrukce podobné příkladům 25 a 26 neexistují, jelikož užívání emfatického *pas* je omezeno funkčně i diatopicky, avšak absence tohoto jevu v korpusových datech může signalizovat přinejmenším neobvyklost této konstrukce. Vzhledem ke skutečností konstatovaným v kapitole 6.1.2 můžeme vyvozovat možnost nízké kompatibilitosti negace propozičního obsahu s nulovou kvantifikací. Tento stav může být prostým důsledkem skutečnosti, že k situacím, kdy negujeme propoziční obsah a zároveň ho nulově kvantifikujeme, nedochází často a zpravidla máme skrze negaci pouze jeden komunikační záměr.

Na závěr se pro úplnost pokusíme o obdobnou analýzu ve španělštině. Jak jsme již konstatovali v teoretické části, španělské mluvnické variantu bez elize *no* v případě antepozice záporného slova zcela vylučují. Hledání případů zachování preverbálního *no* jsme provedli v korpusu Araneum Hispanicum Maius³⁰ (1 200 000 609 pozic) prostřednictvím dotazu [word="nadie|nada|nunca"] [word="no"] [tag="V.*"]. Vzhledem k namátkovosti této analýzy jsme neprováděli důkladnější třídění materiálu, jelikož našim cílem nebylo vytvořit statistiku užití ani distribuce, protože se jedná v rámci španělštiny o velmi marginální jev.

Mezi výsledky, vyjma velkého množství šumů, jsme našli zejména případy litotů, tyto případy tedy ve své podstatě záporný význam nemají.

---

³⁰ Hledání ve španělské části paralelního korpusu InterCorp (verze 16), jehož katalánské části jsme užili v první části této analýzy, nám neposkytlo žádné relevantní výsledky.

27) A estas alturas de la película no creo que nadie no conozca o no haya oído algo sobre Toundra
ÚČNK, Araneum Hispanicum Maius, cit. 5.11.2023 (<http://metal.nosgustalamusica.com/toundra-a-la-conquista-de-europa/>)

Interpretací této věty tedy není, že by nikdo neznal španělskou hudební skupinu Toundra, nýbrž že z pohledu mluvčího nikdo takový neexistuje, tj. všichni ho znají nebo o něm slyšeli.

Mimo tyto případy však korpusová data potvrzují tvrzení španělských gramatik, že koexistence záporového markátoru a záporného slova je ve španělštině nemožná, nicméně je zde nutno dodat, že je nemožná jen tehdy, je-li naším komunikačním záměrem skutečně zápor. Gramatiky povětšinou s možnosti litoty vůbec nepočítají, jedná se však, jak patřilo z příkladu 27, o produktivní a funkční mechanismus, během kterého je koexistence dvou záporů v preverbální pozici zcela přijatelná, byť z hlediska příznakovosti pravděpodobně málo běžná vzhledem k jejímu velmi vzácnému výskytu v rámci korpusu.

10.3.1 Závěr k elizi *no* v antepozici k verbu

Předmětem této korpusové analýzy bylo zkoumání možností elize záporového markátoru *no* v koexistenci se záporným slovem v preverbální pozici v katalánštině. Cílem zkoumání bylo pokusit se určit tendence k této elizi a její kontextovou distribuci. Druhotným cílem analýzy bylo zkoumání chování emfatického *pas* v případě výskytu záporného slova v antepozici ke slovesu a do jaké míry je jeho výskyt citlivý na elizi záporového markátoru *no*. V poslední řadě bylo předmětem naší pozornosti srovnání stavu v katalánštině se španělštinou.

Analýza neprokázala jakoukoliv kontextovou restrikcí možnosti elize záporového *no* ve výše popsaném kontextu, distribuce elidovaných a neelidovaných variant je tedy podle dat z korpusu volná.

Co se týče emfatického *pas*, data z korpusu naznačují spíše jeho nekompatibilitu (nebo při nejmenším kompatibilitu nízkou) emfatické negace s nulovou kvantifikací jako takovou. Přímé spojení s elizí markátoru *no* potvrzeno nebylo, avšak dle popisu v teoretické části (kapitola 3.3) se zdá být nábíledni, že elize *no* zcela vylučuje možnost výskytu *pas* a nulový kvantifikátor jeho funkci jakéhosi tvůrce prostředí pro užití emfatického *pas* nemůže suplovat.³¹

Při pokusu o provedení podobné analýzy ve španělštině zjišťujeme, že koexistence záporového markátoru *no* se záporným slovem v preverbální pozici je možná (v rozporu s literaturou citovanou v kapitole 6.1.7), avšak jejím výsledkem není vlastní negace děje, nýbrž

---

³¹ Opět však připomínáme, že negace v severních katalánských dialektech funguje odlišně (kapitola 3.3).

litotes. Nízký výskyt rovněž naznačuje vysokou stylistickou příznakovost této konstrukce ve španělštině, avšak jedná se o konstrukce funkční a produktivní.

10.4 Případová studie 4: Expletivní negace v komparativních konstrukcích

Tato korpusová analýza si klade za cíl prozkoumat podrobněji jev, který byl po teoretické stránce popsán v kapitole 8, a sice expletivní negaci. Konkrétně se budeme věnovat expletivní negaci v komparativních konstrukcích. Naším cílem bude určit, do jaké míry se expletivní negace v těchto kontextech vyskytuje, případně jaký je rozdíl v jejím výskytu mezi španělštinou a katalánštinou.

Jako vzorek budeme analyzovat pouze komparativní konstrukce s adjektivy, a to jak ve španělštině, tak v katalánských překladech těch samých španělsky psaných beletrických textů v rámci korpusu InterCorp (pracujeme se stejným subkorpusem jako v kapitole 10.2).

Pro španělštinu vypadal náš dotaz v korpusu následovně:

```
[word="más"][tag="A.*"][word="que"]
```

Z původního počtu výskytů jsme manuální analýzou původních 158 výskytů vytřídili šumy a získali vzorek 115 výskytů španělských komparativních konstrukcí. Šumy zpravidla spočívaly v poměrně hojném výskytu vztažného *que*, tj. vět typu *lo más interesante que hay*.

Co se týče katalánštiny, postup byl obdobný, a to přes následující dotaz v korpusu:

```
[word="més"][tag="A.*"&word!="del"][word="que"]
```

Rozdílem oproti dotazu pro španělštinu je nastavení výjimky pro výraz *del*, který způsoboval z ne příliš jasných důvodů (nejspíš však z důvodu chybného automatického morfosyntaktického značkování dat) velké množství šumů. Původní počet výskytů byl 201, avšak po odstranění šumů podobných těm, na které jsme narazili při třídění španělského materiálu, jsme dostali konečný vzorek o velikosti 141 výskytů.

Po manuálním protřídění jazykového materiálu jsme přešli k jeho rozdělení na 2 základní skupiny: výskyty s expletivní negací a bez ní. Výsledky jsme shrnuli do tabulky 9:

	Španělština	Katalánština
Celkový počet výskytů	115	141
Bez expletivní negace	115	134
S expletivní negací	0	7

Tabulka 9: Expletivní negace v komparativních konstrukcích ve španělštině a v katalánštině

Jak je z tabulky patrné, ve španělštině jsme mezi výsledky nenašli žádný, ve kterém by byla obsažena expletivní negace. Naproti tomu v katalánštině jsme našli sice poměrně vzácné, ale zato poměrně jasné případy expletivní negace po komparativních konstrukcích. U těchto se

pozastavíme, jelikož tyto výskyty musíme rozdělit na dvě menší skupiny, podle toho, co za elementy utváří expletivní negaci.

Jedna skupina, zastoupená pouze jedním výskytem mezi korpusovými daty, tvoří expletivní negaci jediným expletivem *no* (příklad 28).

28) Mantener el equilibrio es mucho más importante que hacer justicia en un caso tan turbio como el de Dalima.

Mantenir l'equilibri és molt més important que no fer justícia en un cas tan tèrbol com el de Dalima.

ÚČNK, InterCorp, cit. 14.11.2023. Javier Moro, Červené sarí (*El sari rojo / El sari vermell*), překlad do katalánštiny Roger Terrades.

Druhá, tvořená zbylými šesti výskyty, tvoří expletivní negaci juxtapozicí dvou expletiv, a to *no pas* (příklad 29).

29) Pero en esa primavera de 1291, Guillaume de Beaujeu tiene otro problema más urgente que las intrigas de las cortes de Francia y de Roma.

Però en aquella primavera de 1291, Guillaume de Beaujeu tenia un altre problema més urgent que no pas les intrigues de les corts de França i de Roma.

ÚČNK, InterCorp, cit. 14.11.2023. Julia Navarro, Bratrstvo turínského plátna (*La Hermandad de la Sábana Santa / La Germandat del Sant Sudari*), překlad Carles Urritz.

Necháme-li stranou kvantifikaci výsledků se nezdá, že by mezi těmito dvěma variantami katalánské expletivní negace byl rozdíl, což potvrzuje i IEC (2018, s. 350), který o částici *pas* v těchto kontextech mluví jako o pouhém posílení *no*, bez zmínky o jakýchkoliv sémantických či jiných dopadech.

Na závěr bychom ještě chtěli zmínit skutečnost, že ačkoliv podle korpusových dat v těchto konstrukcích převažuje tendence negativní markátor neuzívat, jsou tyto konstrukce tvůrci záporného prostředí, a tudíž umožňují nulovou kvantifikaci (viz kapitola 6.1.7). Přítomnost či absence expletivní negace na tuto možnost tedy nemá vliv, jelikož nulově kvantifikovat je možné i bez přítomnosti expletiv (příklad 30).

30) De pronto, Sonia se encontró con más tiempo libre del que había tenido nunca, pero tampoco pudo dedicarlo a sí misma.

De sobte, Sorda es va trobar amb més temps lliure del que havia tingut mai, però tampoc no va poder dedicar-lo a ella mateixa.

ÚČNK, InterCorp, cit. 14.11.2023. Javier Moro, Červené sarí (*El sari rojo / El sari vermell*), překlad do katalánštiny Roger Terrades.

10.4.1 Závěr k expletivní negaci v komparativních konstrukcích

Tato kapitole se zabývá jevem expletivní negace v komparativních konstrukcích, jak byl popsán v kapitole 8 teoretické části.

V rámci analýzy byly použity vzorky z korpusu InterCorp, konkrétně komparativní konstrukce s adjektivy ve španělštině a jejich katalánské překlady.

Ve španělštině nebyly v rámci analýzy nalezeny žádné případy expletivní negace v komparativních konstrukcích. Naopak v katalánštině byly identifikovány vzácné, ale jasné případy expletivní negace, které byly rozděleny do dvou skupin: expletivní negace pomocí jediného expletiva *no* a expletivní negace pomocí dvou expletiv *no pas*. Tyto varianty expletivní negace v katalánštině podle normy nevykazují žádné významové rozdíly, korpusová data žádný rozdíl rovněž nenaznačila.

Závěrem je třeba zdůraznit, že i když v komparativních konstrukcích převažuje tendence k neužívání negativních markátorů, tyto konstrukce vytvářejí již samy za sebe záporné prostředí, což umožňuje nulovou kvantifikaci bez ohledu na přítomnost expletivní negace.

V rámci expletivní negace by bylo možné zkoumat obdobným způsobem i ostatní kontexty, v rámci kterých dochází k jejímu výskytu. Korpusový materiál, kterým disponujeme, však poskytuje příliš malý vzorek na to, abychom z něj mohli vyvozovat jakékoliv další závěry.

10.5 Případová studie 5: Distribuce *molt* a *gaire* po znegovaném predikátu v katalánštině

Cílem této analýzy bude zaměřit se na opozici kvantifikátorů *molt* a *gaire* jakožto polárních výrazů vyskytujících se v rámci větné negace v postpozici vůči slovesu. Teoretické předpoklady pro tuto analýzu jsme uvedli v kapitole 7.1, kde jsme rovnou nastínili skutečnost, že ve španělštině oběma výrazům odpovídá pouze jeden výraz, a to *mucho*. Analýzou se tedy pokusíme popsat, blíže určit a případně vysvětlit tuto distribuci.

Jako zdroj dat využíváme katalánský subkorpus paralelního korpusu InterCorp (verze 16) o velikosti 16 091 278 pozic. Obdobně jako v případě kapitoly 10.3 se jedná pouze o jednojazyčnou analýzu, nepoužíváme zde tedy žádný další korpus.

Jak vyplývá z úvodu do analýzy, provedeme primárně dvě hledání. Jedním jsou výskyty výrazu *molt* v postpozici vůči znegovanému slovesu. Druhým jsou naopak výskyty výrazu *gaire* ve stejném kontextu. V tomto pořadí vypadají dotazy v korpusu následovně:

```
[word="no"][tag="V.*"][lemma="molt"]
```

```
[word="no"][tag="V.*"][lemma="gaire"]
```

Výsledky analýzy jsme zahrnuli do následující tabulky:

Výraz	Počet výskytů (974)
Molt	71 (7 %)
Gaire	903 (93 %)

Tabulka 10: Poměr distribuce *molt* a *gaire* po znegovaném predikátu (InterCorp, verze 16)

V počtu výsledků je naprosto zřetelná dominance výskytů kvantifikátoru *gaire*. Níže uvádíme jako příklad jeden z výskytů.

31) Però d'una manera o de l'altra la mort no triga gaire a endur-se'ls.

ÚČNK, InterCorp, cit. 14.11.2023. Italo Calvino, Předkové (*Els nostres avantpassats*), překlad do katalánštiny Xavier Lloveras.

Naproti tomu výskyty kvantifikátoru *molt* jsou v kontrastu s *gaire* značně nižší, avšak počet jejich výskytů rozhodně není zanedbatelný.

32) El gran mestre actual no durarà gaire.³²

ÚČNK, InterCorp, cit. 14.11.2023. Isaac Asimov, Nadace (*La fundació*), překlad do katalánštiny Silvia Aymerich.

---

³² Kontextem věty je diskuze o tom, jak dlouho mistr vydrží ve své funkci.

Obecně vzato můžeme v rámci analýzy vytyčit dvě hlavní variace užití těchto kvantifikátorů: takové výskyty, kde kvantifikátory omezují sémanticky pouze sloveso (příklady 31 a 32) a ty, kde omezují spíše než sloveso jmenné či adverbialní syntagma (příklady 33 a 34).

33) En Bilbo no tenia moltes coses a explicar de la seva vida

ÚČNK, InterCorp, cit. 14.11.2023. J. R. R. Tolkien, Pán prstenů: Společenstvo prstenu (*El Senyor dels Anells – La Germandat de l'Anell*), překlad do katalánštiny Francesc Parcerisas.

34) És cert que no té gaire sentit que ens reunim fins que no el trobem, oi ?

ÚČNK, InterCorp, cit. 14.11.2023. Isaac Asimov, Nadace a říše (*La fundació i imperi*), překlad do katalánštiny Sílvia Aymerich.

Omezením vyhledávání pouze na takové výskyty, ve kterých v postpozici vůči kvantifikátorů není žádné jméno (tj. substantivum či adjektivum) ani adverbium, dostaneme se na následující počty výskytů: *gaire* 197, *molt* 18.

Z těchto čísel v poměru k číslům ze začátku této kapitoly můžeme usuzovat, že faktorem pro distribuci těchto dvou kvantifikátorů není jejich sémantická doména (tj. zda omezují predikát či ne). Poměry jsou totiž v případě omezených výskytu velmi podobné, a tudíž nejde o skutečnost, který by měla zřetelný vliv na distribuci kvantifikátorů *molt* a *gaire*.

Další pokus o určení distribučních faktorů zaměříme na typy textů, ze kterých čerpáme data. Pokusíme se provést totožnou analýzu v korpusu Araneum Hispanicum Maius, primárně španělskojazyčného korpusu složeného ze španělských internetových stránek. Ve skutečnosti není korpus výlučně španělský, jeho součástí jsou rovněž poměrně početné texty v kooficiálních jazycích Španělska. Celková velikost korpusu je 1 200 000 609 pozic, avšak část, kterou tvoří pouze katalánské texty, není možné určit. Korpus využíváme z toho důvodu, že obsah internetových stránek bývá často tvořen náhodnými uživateli internetu a jejich projev má tendenci být více spontánní a blíže neformálnímu hovorovému jazyku.

Do korpusu jsme zadali totožné dva dotazy a zanesli výsledky do níže uvedené tabulky:

```
[word="no"][tag="V.*"][lemma="molt"]
```

```
[word="no"][tag="V.*"][lemma="gaire"]
```

Výraz	Počet výskytů (105)
-------	---------------------

Molt	49 (46 %)
Gaire	56 (54 %)

Tabulka 11: Poměr distribuce *molt* a *gaire* po znegovaném predikátu (Araneum Hispanicum Maius)

Z tabulky je zřejmé, že v textech méně formálního rázu jsou tendence již více vyrovnané – oba kvantifikátory se vyskytují v téměř shodné míře. Níže uvádíme ilustrační příklady jak pro *molt*, tak pro *gaire*.

35) Cada dia són més, i de totes les edats. Gent que ja en té prou, que potser no crida gaire però que té el sòlid convenciment que les coses han de canviar.

ÚČNK, Araneum Hispanicum Maius, cit. 26.11.2023 (<http://www.carlespuigdemont.cat/page/30/>).

36) I aquesta situació no és molt diferent de la que esdevé en els països de la Unió Europea en què un nombre important de dones continua bevent durant la gestació.

ÚČNK, Araneum Hispanicum Maius, cit. 26.11.2023 (<http://www.canalsolidari.org/noticia/quina-relacio-hi-ha-entre-alcohol-i-embaras/31395>).

Je tedy velmi pravděpodobné, že mimo rozdíly dialektální, nastíněné v kapitole 7.1 jsou v rámci úzu též rozdíly diafasické. Můžeme tedy konstatovat, že co se týče distribuce kvantifikátorů *gaire* a *molt* v záporných větách, není na místě mluvit o funkčním rozdílu, nýbrž o jakési volné distribuci podmíněné zejména diatopickými a diafasickými okolnostmi. Užívání výrazu *gaire* v současné katalánštině povahu dialektální (ve valencijské a tortóské variantě katalánštiny se ho neužívá ve prospěch *molt*, viz kapitolu 7.1) a tendence k jeho užívání silně roste ve formálních kontextech, kde je výskyt *molt* veskrze menšinový, avšak v kontextech neformálních je tento nepoměr vyrovnán.

10.5.1 Závěr k distribuci *molt* a *gaire* po znegovaném predikátu v katalánštině

Analýza se zabývala distribucí kvantifikátorů *molt* a *gaire* v záporných větách v katalánštině. První část tvořila korpusová analýza v rámci paralelního korpusu InterCorp (verze 16), který tvoří katalánské beletristické (zejména překladové) texty. V rámci této úvodní části jsme objevili poměrně silnou tendenci k užívání výrazu *gaire* na úkol *molt*. Data však neprokázala žádný funkční rozdíl mezi těmito dvěma kvantifikátory.

Naše pozornost se tedy zaměřila na diafasickou variantnost. Za účelem ověření naší hypotézy jsme provedli totožnou analýzu v korpusu Araneum Hispanicum Maius, jehož obsahem jsou texty méně formálního rázu. Analýza zde skutečně potvrdila mnohem

vyrovnanější distribuci těchto dvou kvantifikátorů, což nás vedlo k závěru označit jako jeden z hlavních faktorů pro distribuci *molt* a *gaire* v katalánštině diafasický kontext (v souladu s korpusovou analýzou) a konkrétní zkoumanou dialektální variantu (v souladu s kapitolou 7.1).

11. Závěr

Obsahem praktické části této práce bylo 5 dílčích případových studií, které metodou korpusové analýzy zkoumaly dílčí problémy španělské a katalánské větné negace. Konkrétní téma, užitý suborpus i metodologie byly stručně popsány v úvodu každé analýzy, přičemž její výsledky byly poté shrnuty v závěru každé studie. V následujícím závěru stručně shrneme každou z nich.

První studie se zabývala ekvivalenty katalánského emfatického záporového markátoru *pas* ve španělštině. Hypotéza, že systémový ekvivalent ve španělštině neexistuje, se v zásadě potvrdila (97 ze 101 výskytů nemělo mezi španělskými výskyty v korpusu ve španělštině žádný ekvivalent). Přes tento poměrně vysoký výskyt nulových ekvivalentů jsme však vytyčili základní typologii ekvivalentů na základě těch výskytů, které protějšek katalánského *pas* obsahovaly. Tato typologie ekvivalentů je i) lexikální opis, ii) nulový kvantifikátor, iii) aspektuální adverbium a iv) adverbium nejistoty. Podotkli jsme však skutečnost, že tato typologie je pouze jakýmsi nastíněním možné typologie, jelikož korpusová data neposkytla dostatek výskytů pro sestavení bohatší typologie, která by se mohla opírat o kvantitativně bohatší jazykový materiál.

V druhé studii jsme pracovali s dvěma hypotézami: i) katalánština, navzdory absenci pojednání o tomto tématu v katalánských gramatikách, může užívat postponovaného kvantifikátoru *alguno* ve funkci nulového kvantifikátoru jakožto kalku ze španělštiny a ii) španělská konstrukce s postponovaným *alguno* bude v katalánštině překládána velmi pravděpodobně pomocí standardního nulového kvantifikátoru *cap*. První hypotéza se v rámci analýzy nepotvrdila, jelikož jsme nenarazili ani na jeden výskyt postponovaného katalánského *algun*, avšak druhá hypotéza potvrzena byla. Dále jsme také mezi korpusovými daty našli několik dalších katalánských ekvivalentů, konkrétně emfatickou variantu *cap mena/tipus de*, dále nominální syntagmata bez determinantu, nulový kvantifikátor *gens de* a minimizéry uvozené výrazem *ni un(a)*.

Tématem třetí studie byla elize *no* v antepozici k verbu v koexistenci se záporným slovem v katalánštině. Namísto explicitní hypotézy bylo naším cílem zjistit, v jakém poměru koexistují v rámci jazykového systému varianta elidovaná a variantou bez elize, případně jaké jsou restriktce této distribuce. Analýza ukázala mírou převahu neelidovaných variant v rámci beletristických textů, avšak neprokázala přítomnost žádné restriktce v rámci distribuce těchto dvou variant. Druhým záměrem v rámci analýzy bylo prozkoumat, do jaké míry je možnost elize spojena s možností užití emfatického markátoru *pas*. Analýza neprokázala, že by zde existovala jakákoliv spojitost, avšak data z korpusu naznačují, že užití emfatického *pas* je obecně nekompatibilní s nulovou kvantifikací. V rámci studie jsme se rovněž pokusili pro

úplnost provést obdobnou analýzu elize *no* v antepozici k verbu v koexistenci se záporným slovem ve španělštině. Objevili jsme výsledky formálně odpovídající katalánským konstrukcím s anteponovaným záporným slovem bez elize markátoru *no*, a to navzdory naší původní domněnce, že v korpusu žádná relevantní data nenalezneme, avšak jejich sémantickou interpretací je *litotes* a nikoliv větný zápor v pravém slova smyslu. Katalánština i španělština tedy umožňují v tomto případě utvářet obdobné konstrukce, které však mají vzájemně odlišnou sémantickou interpretaci a míru příznakovosti (*litotes* považujeme za příznakový jazykový prostředek).

Ve čtvrté studii jsme analyzovali jev známý jako expletivní negace, a to konkrétně v komparativních konstrukcích. Náš hlavní zájem spočíval ve skutečnosti, že expletivní negace v jazycích nebývá povinná, tedy konstrukce, které ji obsahují, bývají gramatické i bez ní (viz kapitola 8). Naším cílem bylo tedy stanovit, do jaké míry je výskyt expletivní negace v komparativních konstrukcích běžný. Po prozkoumání jak španělského, tak katalánského jazykového materiálu jsme našli pouze poměrně vzácné případy expletivní negace v katalánštině, ve španělštině poté vůbec žádné. V katalánštině jsme navíc identifikovali hned dva prostředky expletivní negace, a to jednoduché *no* a složené *no pas*.

Poslední případová studie již nikterak nestavila do kontrastu španělštinu a katalánštinu, nýbrž analyzovala distribuci katalánských kvantifikátorů *molt* a *gaire* po znegovaném predikátu. První část analýzy zkoumala tento jev na beletristických textech, kde jsme odhalili tendenci užívat převážně výrazu *gaire* namísto výrazu *molt* po predikátu v záporu. Druhá část provedla totožnou analýzu v rámci korpusu tvořeného katalánsky psanými internetovými stránkami. Zde jsme odhalili, že v distribuci *gaire* a *molt* zde hraje roli velmi pravděpodobně diafasická variantnost jazyka, jelikož písemný projev v rámci internetových stránek má tendenci být více spontánní a blíže neformálnímu jazyku.

Obecně lze soudit, že v obecných rysech jsou realizace různých způsobů vyjádření negace ve španělštině a v katalánštině velmi obdobné. V rámci této generalizace můžeme tyto dva jazyky srovnat ze dvou úhlů pohledu: i) počet možných funkcí větné negace, daný především obsazeností námi aplikované funkční typologie jazykovým materiálem obou jazyků, a ii) počet konkrétních prostředků, kterými oba jazyky disponují v rámci jedné funkční kategorie.

Co se týče první kategorie, oba systémy vykazují obdobné chování. Je však nutno připomenout, že jsme se v rámci práce potýkali s nedostatkem katalánského jazykového materiálu, což nás často nutilo uvádět pouze teoretické závěry. Zde se otevírá prostor pro možné další zkoumání jednotlivých funkčních kategorií.

V rámci kategorie druhé vykazuje katalánšitna větší variabilnost, především co se týče možností volných distribucí vícero prostředků v rámci jedné kategorie, jako např. volná alternace výrazů *gaire* a *molt* či fakultativní užívání emfatického výrazu *pas*.

Tato práce si kladla za cíl poskytnout reprezentativní obraz fungování španělské a katalánské větné negace, a to jak styčné plochy tak místa, kde se systémy ve svém fungování liší. Práce si nekladla za cíl být vyčerpávajícím pojednáním o fungování větné negace, nicméně aplikací funkční typologie negace na španělský a katalánský jazykový materiál jsme se snažili podat poněkud odlišný pohled na větný zápor od těch tradiční, přičemž naším zájmem bylo popsat především právě funkční perspektivu negace (v tomto ohledu je stěžejní částí práce kapitola 6). Nechtěli jsme však nechat stranou ani formu, proto jsme se snažili o podání reprezentativního obrazu škály prostředků, jakými oba jazyky disponují pro vyjadřování větné negace, a jejich zasazení do námi užívané funkční typologie.

Résumé

Tématem této práce je větný zápor ve španělštině a v katalánštině. Obecná struktura práce je rozdělena na dvě části: teoretickou a praktickou. Teoretická část si klade za cíl vyložit teoretické koncepty související s větným záporem, praktická část se poté věnuje dílčím problémům větné negace ve španělštině a v katalánštině, zkoumaným na konkrétním jazykovém materiálu v rámci korpusových analýz. Tímto závěrem si klademe za cíl shrnout nejdůležitější body této práce a představit stručně závěry, ke kterým v rámci nich docházíme.

Teoretická část práce se ve svém úvodu zabývá záporem v obecné rovině, přičemž náš přístup je v této počáteční části (kapitoly 2-3.2) především tradiční: zabýváme se stěžejními pojmy souvisejícími se záporem v lingvistice z tradičně lingvistického hlediska (např. zápor větný, členský, lexikální; dále polarita záporu, negativně polární výrazy, záporové aktivátory a záporová shoda).

V další části práce se věnujeme dalším pojmům, které jsou důležité pro obecné chápání fungování záporu. Jedním z nich je Jespersenův cyklus (kapitola 3.3), který je často používán pro popis vývoje větné negace v diachronii. Dále se zaměřujeme na španělštinu s katalánštinou, kde se zabýváme především postavením těchto dvou jazyků v rámci Jespersenova cyklu a dále také v rámci ostatních románských jazyků (kapitola 3.4). Pro úplnost do této kapitoly zařazujeme též stručné pojednání o pojetí negace z pohledu logiky a filozofie (kapitola 3.5).

Teoreticky se poté vymezujeme v kapitole 4, kde představujeme teorii diskursově funkční gramatiky, jejíž teoretický rámec pro větnou negaci (kapitola 5) postupně aplikujeme na španělštinu a na katalánštinu (kapitola 6).

V poslední části teoretické části nás též zajímají další dílčí problémy větné negace, přičemž prvním z nich jsou katalánské kvantifikátory *gaire* a *pus*, které se snažíme umístit v rámci funkčně diskursově typologie (kapitola 7.1). Dále se také zabýváme dopady větné negace nad rámec jedné klauze, reprezentované ve španělštině a v katalánštině kongruenčním subjektivem (kapitola 7.2), a v poslední části popisujeme jev známý jako expletivní negace, jejími obecnými charakteristikami a její konkrétní podobou v obou námi zkoumaných jazycích (kapitola 8).

Případové studie (kapitola 10), ze kterých se skládala praktická část této práce, se zabývají dílčími tématy týkajícími se větného záporu ve španělštině a v katalánštině. Z celkového počtu 5 studií jsou 4 studie kontrastivní (studie 1 až 4), zatímco poslední studie (studie 5) je zaměřena na jev vyskytující se pouze v katalánštině. V závěru každé studie shrnujeme její výsledky.

První studie ukázala, že španělština nedisponuje systémovým ekvivalentem katalánského emfatického markátoru *pas*, ačkoliv mezi výskyty byly rovněž vzácné případy, kdy španělské respondenty určitým způsobem markátor *pas* reflektovaly. Druhá studie poukázala na zdánlivou neexistenci postponovaného kvantifikátoru *algun* v katalánštině jakožto ekvivalentu španělského postponovaného *alguno*. Jako jeho ekvivalent jsme stanovili zejména nulový kvantifikátor *cap*, dále nominální syntagmata bez determinantu, nulový kvantifikátor *gens de* a minimizéry uvozené výrazem *ni un(a)*. Ve třetí studii jsme došli k závěru, že k elizi *no* v antepozici k verbu v koexistenci se záporným slovem v katalánštině se nezdají být patrné jakékoliv restrikce pro výskyt té či oné varianty, přičemž naproti tomu ve španělštině obdobná konstrukce bez elidovaného *no* má za výsledek litotes. Studie čtvrtá zkoumá expletivní negaci ve španělštině a v katalánštině v rámci komparativních konstrukcí. Dochází k závěru, že ačkoliv výskyt expletivní negace je zde v katalánštině poměrně vzácný, existují pro její vyjádření hned dva prostředky: jednoduché *no* a složené *no pas*. Ve španělštině nenacházíme žádný výskyt expletivní negace v těchto konstrukcích. Poslední studie se zabývá distribucí katalánských kvantifikátorů *molt* a *gaire* po znegovaném predikátu, přičemž analýza odhaluje tendenci k častějšímu užívání kvantifikátoru *molt* v textech neformální povahy.

Resumen

El tema de esta tesis es la negación oracional en español y catalán. La estructura general de la tesis se divide en dos partes: teórica y práctica. La parte teórica pretende exponer los conceptos teóricos relacionados con la negación oracional, mientras que la parte práctica se centra en varios temas de la negación oracional en español y catalán, investigados sobre material lingüístico específico en forma de análisis de corpus.

La parte teórica de la tesis trata de la negación en general, y nuestro enfoque en esta parte inicial (capítulos 2-3.2) es principalmente tradicional: tratamos los conceptos centrales relacionados con la negación en lingüística desde una perspectiva lingüística tradicional (negación oracional, negación de constituyente, negación morfológica, polaridad negativa, términos de polaridad negativa, activadores negativos y concordancia negativa).

En la parte siguiente del trabajo, tratamos otros conceptos que son importantes para comprender en general el funcionamiento de la negación. Uno de ellos es el ciclo de Jespersen (capítulo 3.3), que se utiliza para describir la evolución de la negación oracional en diacronía. A continuación, nos centramos en el español y el catalán, examinando principalmente la posición de estas dos lenguas dentro del ciclo de Jespersen y también dentro del marco de las demás lenguas románicas (capítulo 3.4). Para completar, también incluimos en este capítulo una breve discusión acerca del concepto de la negación desde la perspectiva de la lógica y la filosofía (capítulo 3.5).

A continuación, definimos nuestro marco teórico en el capítulo 4, donde introducimos la teoría de la Gramática Discursivo-Funcional, cuyo marco teórico para la negación oracional (capítulo 5) se aplica gradualmente al español y al catalán (capítulo 6).

Al final de la parte teórica, nos interesamos también por otros problemas de la negación oracional, el primero de los cuales son los cuantificadores catalanes *gaire* y *pus*, que intentamos situar dentro de la tipología discursivo-funcional (capítulo 7.1). También consideramos las implicaciones de la negación oracional más allá de una sola cláusula, representadas en castellano y catalán por el subjuntivo modalmente congruente (capítulo 7.2), y en el último apartado describimos el fenómeno conocido como negación expletiva, sus características generales y su forma en las dos lenguas que estudiamos en específico (capítulo 8).

Los análisis (capítulo 10), que constituyen la parte práctica de esta tesis, tratan subtemas relacionados con la negación oracional en español y catalán. De las 5 análisis, 4 son análisis contrastivos (análisis 1 a 4), mientras que el último análisis (análisis 5) se centra en un fenómeno que ocurre sólo en catalán. Al final de cada estudio, resumimos sus resultados.

El primer análisis mostró que el español no posee un equivalente sistémico del marcador enfático catalán *pas*, aunque entre las ocurrencias también hubo casos escasos en los que los equivalentes españoles reflejaron el marcador *pas* de alguna manera. El análisis señaló la aparente ausencia del cuantificador *algun* pospuesto en catalán como equivalente del *alguno* pospuesto español. En particular, establecimos el cuantificador cero *cap* como su equivalente, así como sintagmas nominales sin determinante, el cuantificador cero *gens de*, y minimizadores que empiezan con *ni un(a)*. En el tercer análisis, concluimos que la elisión de *no* en anteposición a un verbo en coocurrencia con una palabra negativa en catalán no parece mostrar ninguna restricción para la aparición de una u otra variante, mientras que, por el contrario, en castellano una construcción similar sin elisión de *no* da lugar a una lítote. El análisis cuatro examina la negación expletiva en castellano y catalán en el contexto de las construcciones comparativas. Concluye que, aunque la aparición de la negación expletiva es relativamente escasa en catalán, existen dos formas de expresarla: el *no* simple y el *no pas* compuesto. En castellano, no encontramos ninguna ocurrencia de la negación expletiva. El último estudio trata de la distribución de los cuantificadores catalanes *molt* y *gaire* después de un predicado negativo. A continuación, el análisis revela una tendencia hacia un uso más frecuente del cuantificador *molt* en textos de índole informal.

Resum

El tema d'aquesta tesi és la negació oracional en espanyol i en català. L'estructura general de la tesi es divideix en dues parts: teòrica i pràctica. La part teòrica pretén explicar els conceptes teòrics relacionats amb la negació oracional, mentre que la part pràctica se centra en diversos temes de la negació oracional en espanyol i en català, investigats sobre material lingüístic específic en forma d'anàlisi de corpus.

La part teòrica de la tesi tracta de la negació en general, i el nostre enfocament en aquesta part inicial (capítols 2-3.2) és principalment tradicional: tractem els conceptes centrals relacionats amb la negació en lingüística des d'una perspectiva lingüística tradicional (negació oracional, negació de constituent, negació morfològica, polaritat negativa, termes de polaritat negativa, activadors negatius i concordança negativa).

En la part següent del treball, tractem altres conceptes que són importants per comprendre en general el funcionament de la negació. Un d'ells és el cercle de Jespersen (capítol 3.3), que s'utilitza per descriure l'evolució de la negació oracional en diacronia. A continuació, ens centrem en l'espanyol i el català, examinant principalment la posició d'aquestes dues llengües dins del cercle de Jespersen i també dins de l'àmbit de les llengües romàniques (capítol 3.4). Per completar, també incloem en aquest capítol una discussió breu sobre el concepte de la negació des de la perspectiva de la lògica y la filosofia (capítol 3.5).

A continuació, definim el nostre marc teòric en el capítol 4, on introduïm la teoria de la Gramàtica Discursiu-Funcional, el marc teòric negacional de la qual (capítol 5) s'aplica gradualment al espanyol i al català (capítol 6).

Al final de la part teòrica, ens interessem per altres problemes de la negació oracional, el primer dels quals són els quantificadors catalans gaire i pus, que intentem situar dins de la tipologia discursiu-funcional (capítol 7.1). També considerem les implicacions de la negació oracional fora d'una sola clàusula, representades en espanyol i en català pel subjuntiu modalment congruent (capítol 7.2), i en l'últim apartat descrivim els fenòmens coneguts com negació expletiva, les seves característiques generals i la seva forma en les dues llengües que estudiem específicament (capítol 8).

Les anàlisis (capítol 10), que constitueixen la part pràctica d'aquesta tesi, tracten subtemes relacionats amb la negació oracional en espanyol i en català. De les 5 anàlisis, 4 són anàlisis contrastives (anàlisis 1 a 4), mentre que la darrera (anàlisis 5) se centra en un fenomen que ocorre només en català. Al final de cada anàlisi, en resumim els resultats.

La primera anàlisi ha demostrat que l'espanyol no posseeix un equivalent sistèmic del marcador emfàtic català *pas*, malgrat que entre les ocurrencies hi hagi hagut casos escassos en els quals els equivalents espanyols reflectien el marcador *pas* d'alguna manera. L'anàlisi ha senyalat l'absència aparent del quantificador *algun* posposat en català com a equivalent de l'*alguno* posposat espanyol. En particular, establim el quantificador zero *cap* com a equivalent, així com sintagmes nominals sense determinant, el quantificador zero *gens de*, i minimitzadors que comencen amb *ni un(a)*. La tercera anàlisi ha conclòs que l'elisió de *no* en anteposició a un verb en coocurrència amb una paraula negativa en català no sembla demostrar cap restricció per a la aparició d'una o altra variant, mentre que, al contrari, en castellà una construcció semblant sense elisió de *no* produeix una lítote. La quarta anàlisi examina la negació expletiva en espanyol i en català en el context de les construccions comparatives. Conclou que, malgrat que l'aparició de la negació expletiva sigui relativament escassa en català, existeixen dues formes d'expressar-la: el *no* simple y el *no pas* compost. En espanyol, no hi trobem cap ocurrencia de la negació expletiva. L'última anàlisi tracta de la distribució dels quantificadors catalans *molt* i *gaire* després d'un predicat negatiu. A continuació, l'anàlisi revela una tendència a un ús més freqüent del quantificador *molt* en textos de tarannà informal.

Seznam tabulek

Tabulka 1: Zápor na reprezentační úrovni ve španělštině a v katalánštině – shrnutí

Tabulka 2: Zápor na interpersonální úrovni ve španělštině a v katalánštině – shrnutí

Tabulka 3: kongruenční subjunktiv ve španělštině, podle Zavadila (2010, s. 258-263 a 2020, s. 456)

Tabulka 4: kongruenční subjunktiv v katalánštině, podle Zavadila (2010, s. 258-263 a 2020, s. 456)

Tabulka 5: Expletivní kategorie ve španělštině a v katalánštině

Tabulka 6: španělské ekvivalenty katalánského *pas*

Tabulka 7: Katalánské ekvivalenty španělského postponovaného *alguno*

Tabulka 8: Distribuce elize záporového markátoru *no* v koexistenci se záporovým slovem v katalánštině

Tabulka 9: Expletivní negace v komparativních konstrukcích ve španělštině a v katalánštině

Tabulka 10: Poměr distribuce *molt* a *gaire* po znegovaném predikátu (InterCorp, verze 16)

Tabulka 11: Poměr distribuce *molt* a *gaire* po znegovaném predikátu (Araneum Hispanicum Maius)

Použitá literatura

- BATLLE, M., MARTÍ I CASTELLS, J., MORAN, J., RABELLA, J. A. *Gramàtica històrica de la llengua catalana*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2016.
- BENINCÀ, P.; LEDGEWAY, A.; VINCENT, N. *Diachrony and Dialects: Grammatical Change in the Dialects of Italy*. Oxford University Press, 2014.
- BOSQUE, I. *Sobre la negación*. Ediciones Cátedra, 1980.
- BOSQUE, I.; GUTIÉRREZ-REXACH, J. *Fundamentos de sintaxis formal*. Ediciones Akal, 2009.
- CARSTON, R. *Thoughts and Utterances: The Pragmatics of Explicit Communication*. Oxford: Blackwell, 2002.
- DANEŠ, F.; HLAVSA, Z.; GREPL, M. et al. *Mluvnice češtiny. Svazek 3: Skladba*. Academia, 1987.
- DÉPREZ, V., ESPINAL, M. *The Oxford Handbook of Negation*. Oxford University Press, 2020.
- DIK, S. C., HENGEVELD, K. *The Theory of Functional Grammar. Part 1: The Structure of the Clause*. Mouton de Gruyter, 1997.
- DIK, S. C., HENGEVELD, K. *The Theory of Functional Grammar. Part 2: Complex and Derived Functions*. Mouton de Gruyter, 1997.
- DOČEKAL, M. N-words and NPIs: Between Syntax, Semantics, and Experiments. *Advances in Formal Slavic Linguistics*, Eds. MARUŠIČ, F., MIŠMAŠ, P., ŽAUCER, R. Berlin: Language Science Press, 2020, s. 15–49.
- EBNETER, T. *Syntax des gesprochenen Rätoromanischen*. Max Niemeyer Verlag, 1994.
- EDGINGTON, D. Pragmatics of the Local Constants. In *The Oxford Handbook of Philosophy of Language*, Eds. LEPORE, E., SMITH, B., C., Oxford University Press, 2006.
- ESCANDELL-VIDALL, M, V. Sobre las reduplicaciones léxicas. *Lingüística española actual*. Vol. 13/1, 1991, s. 71-86.
- GARCÍA DE DIEGO, V. *Gramática histórica española*. Gredos, 1981.
- GÓMEZ, G. *Gramàtica del català rossellonès*. Disertační práce. Universitat Autònoma de Barcelona, 2011.
- GOOSE, A.; GREVISSE, M. *Le bon usage: Grammaire française*. Educa Books, 2007.
- HENGEVELD, K., MACKENZIE, J. L. *Functional Discourse Grammar: A Typologically-Based Theory of Language Structure*, Oxford University Press, 2008.

- HENGEVELD, K., MACKENZIE, J. L. Functional Discourse Grammar. In *The Oxford Handbook of Linguistic Analysis*. Eds. HEINE, B., NARROG, H., Oxford University Press, 2010.
- HENGEVELD, K., MACKENZIE, J. L. Negation in Functional Discourse Grammar. In *Recent Developments in Functional Discourse Grammar*. Eds. KEIZER, E., OLBERTZ, H., John Benjamins, 2018, s. 17-46.
- HINTIKKA, J. Negation in Logic and Natural Language. *Linguistics and Philosophy*, vol. 25, no. 5/6, 2002, s. 585-600.
- HOEKSEMA, J. Jespersen Recycled. In *Cyclical Change*. Ed. VAN GELDEREN, E., Benjamins, 2009, s. 15-34.
- HORÁLEK, K. *Filosofie jazyka*. Praha: Universita Karlova, 1967.
- HORN, L. Metalinguistic Negation and Pragmatic Ambiguity. *Language*, 61, 1985, s. 121-174.
- IEC. *Gramàtica bàsica i d'ús de la llengua catalana*. IEC, 2019.
- JESPERSEN, O. *Negation in English and Other Languages*. A. F. Høst, Kodaň, 1917.
- KARLÍK, P.; NEKULA, M.; RUSÍNOVÁ, Z et al. *Příruční mluvnice češtiny*. Nakladatelství Lidové noviny, 2005.
- KEIZER, E. *A Functional Discourse Grammar for English*. Oxford University Press, 2015.
- KIPARSKY, P.; CONDORAVDI, C. Tracking Jespersen's Cycle. In *Proceedings of the 2nd International Conference of Modern Greek Dialects and Linguistic Theory*. Eds. JANSE, M.; JOSEPH, B., RALLI, A, University of Patras, 2006, s. 172-197.
- KUDRNOVSKÝ, A. *Latinská mluvnice pro gymnasia, reálná i reformní reálná gymnasia*. Česká grafická unie, 1947.
- KUCHARSKÝ, P.; QUITT, Z. *Latinská mluvnice*. SPN, 1972.
- LIEBER, R. English word-formation processes. In *Handbook of Word-Formation*, Eds. ŠTĚKAUER, P., LIEBER, R., Springer, 2005, s. 375-427.
- LINEBARGER, M. Negative Polarity and Grammatical Representation. *Linguistics and Philosophy*, 1987, s. 325-387.
- LINEBARGER, M. *The Grammar of Negative Polarity*. Disertační práce. Massachusetts Institute of Technology, 1980.
- MIKULOVÁ, J. *Syntax latinských vedlejších vět*. Masarykova univerzita, 2014.
- MORANT MARCO, R.; PÉREZ SALDANYA, M. Sobre la negació en català. *Revista Internacional de Filologia*, 1987, s. 65-87.
- POLETTI, C. Negation. In *Oxford Guide to the Romance Languages*. Eds. LEDGEWAY, A., a MAIDEN, M. Oxford University Press, 2016, s. 833-846.

- RODRÍGUEZ, R. *La expresión de la afirmación y la negación*. Arco Libros, 2009.
- SÁNCHEZ LÓPEZ, C. La negación. In *Gramática descriptiva de la lengua española, Las construcciones sintácticas fundamentales. Relaciones temporales, aspectuales y modales*. Eds. BOSQUE, I. a DEMONTE, V. Madrid: Espasa-Calpe, 1999, s. 2561-2634.
- TERESA ESPINAL, M. La negació. In *Gramàtica del català contemporani III*, Eds. SOLÀ, J. et al. Empúries, 2002, s. 2729-2793.
- ZANUTTINI, R. *Negation and Clausal Structure*. Oxford University Press, 1997.
- ZAVADIL, B. *Vývoj španělského jazyka II*. Nakladatelství Karolinum, 2004.

Internetové zdroje

- ALCOVER, A. M.; MOLL, F. B. *Diccionari català-valencià-balear*. Dostupné z: <https://dcvb.iec.cat/>
- BAUÇÀ I SASTRE, A., MARIA AMAT, J. R., VAVŘÍN, M., ZASINA, A. J. *Korpus InterCorp – katalánština, verze 15 z 11*. 11. 2022. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha, 2022. Dostupné z: <http://www.korpus.cz>
- BENKO, V. *Araneum Hispanicum Maius, verze 15.04*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha, 2015. Dostupné z: <http://www.korpus.cz>
- ČERMÁK, P., VAVŘÍN, M., ZASINA, A. J. *Korpus InterCorp – španělština, verze 15 z 11*. 11. 2022. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha, 2022. Dostupné z: <http://www.korpus.cz>
- DOČEKAL, M. Negativně polaritní výraz. In *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Eds. KARLÍK, P., NEKULA, M., PLESKALOVÁ, J., 2017. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/NEGATIVN%C4%9A_POLARITN%C3%8DV%C3%9DRAZ
- DOČEKAL, M., HAJIČOVÁ, E. Negace. In *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Eds. KARLÍK, P., NEKULA, M., PLESKALOVÁ, J., 2017. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/NEGACE>
- HIRSCHOVÁ, M. Funkční gramatika. In *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Eds. KARLÍK, P., NEKULA, M., PLESKALOVÁ, J., 2017. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/FUNK%C4%8CN%C3%8D%20GRAMATIKA>
- RAE. *CORPES XXI*, verze 1.0. Dostupné z: <https://www.rae.es/corpes/>

STRACHOŇOVÁ, H. Negativní shoda. In *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*.
Eds. KARLÍK, P., NEKULA, M., PLESKALOVÁ, J., 2017. Dostupné z:
<https://www.czechency.org/slovník/NEGATIVN%C3%8D%20SHODA>